

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

1985

**LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING**

Forsidefoto: Horbelev Mølle.

ÅRSSKRIFT

1985

Et træsnit forestillende Falster Nørreherreds ting 1665.
Til venstre herredsfogeden og skriveren.

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

INDHOLDSFORTEGNELSE

Beretning om modstandsbevægelsen	side	1
Lazaretskibet "Rügen" i Stubbekøbing.....	-	6
Et minde fra Grønsund 1943	-	8
Flygtningelejre i Stubbekøbing kommune.....	-	12
Befrielsen oplevet i Bregninge.....	-	13
Farø - før broerne.....	-	16
Stubbekøbing kirkes 800-årige historie.....	-	18
Jærtegnet v/Aastrup kirke.....	-	21
Bybrønden i Stubbekøbing.....	-	23
Familien Lange	-	26
Dyd og moral for 300 år siden.....	-	31
Gamle møller i Stubbekøbing kommune.....	-	33
Det gamle sogneråd i Sdr. Kirkeby/Sdr. Alslev.	-	43
Hesnæs som savværk og havneby.....	-	46
Gamle dage i Aastrup Sparekasse	-	51
"Asylmor" Valborg Andresen fortæller.....	-	57
En køkkenpigens beretning.....	-	65
Maglebrænde forsamlingshus.....	-	68
Et bryllup i Maglebrænde.....	-	70
Annonce fra Chr. Boas, Stubbekøbing.....	-	78
Lundeskolen v/Knud Morsby.....	-	79
Kongsnæs ved Stubbekøbing.....	-	83
Stangerup hospital.....	-	85
Giftmordet i Særslev.....	-	87
Årsberetning fra arkivet.....	-	91
Årsberetning fra foreningen.....	-	93
Regnskab fra foreningen.....	-	95

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Stubbekøbing Kommune.

Redaktion: Foreningens bestyrelse.

Fotos: Bent Koch, Horbelev.

Tryk: Lysko-Tryk, Nykøbing F.

ISSN 0109-2162.

BERETNING AUGUST 1945
om modstandsbevægelsens forhold i Stubbekøbing
i tiden den 5. til den 22. maj 1945.

ved kaptajn i reserven Swane-Lund, København.

Organisation:

I gennem måneder var organisationen opbygget, men kun sparsomt forsynet med våben.

Kompagnifører var sagfører A. Sørensen med to næstkommanderende: gårdejer Langkilde og bogholder S.A.Schmidt. Desuden fandtes følgende delingsførere: E. Ebbesen, Wedege Mathiasen, Vikt. Holm, Frandsen, lærere Ch. Olsen, Verner Jørgensen og arkitekt Kn. Olsen med følgende stedfortrædere: Gerner Jensen, B. Jørgensen, lærer Rasch, politibetjent Mortensen, Carl Bonde og Sølvhøj Jensen. Endvidere lededes depottjenesten af bankbestyrer N.P. Jensen med købmand H. Schmidt som næstkommanderende og som hjælpere landsretssagfører Dorph, direktør Redsøe m.fl.

Som intendant fungerede pastor Niels Lund.

Forplejningstjenesten bestred D.K.B. under ledelse af fru dr. Mallings.

BEVÆBNING:

Den 5/5 1945 om morgenen fandtes kun ca. 20 stk. våben til rådighed, men allerede da Falkerslev delingen og delingen fra Horbelev mødte, medbragte de hver ca. 25 stk. våben, som endda var af god kvalitet. Desuden afvæbnedes en vagtgruppe i Horbelev, ca. 8 til 10 mand og besætningen i villa "Pax", ca. 14-15 mand, hvorefter man i virkeligheden rådede over våben til hele styrken. Bevæbningen var ret uensartet. Dels gl. amerikanske Ridler, Partisan geværer, 3 rekylgeværer, nogle maskinpistoler og 4-5 pistoler af forskellig kaliber fra amerikansk 11 mm til den lille 6,35 mm, samt et antal håndgranater.

Vognparken:

Der var lånt 4 personvogne og et varierende antal lastvogne efter behov og bezin blev stillet til rådighed af C.B. tjenesten.

Uddannelse:

Før kapitulationen kunne kun rent teoretisk uddannelse foregå og ganske enkelte skud prøves med våbene. F.eks. i stærkt stormvejr, hvor lyden ikke kunne høres for stormbrus. Efter den 5. maj øvedes mandskabet i våbenbrug, parade og skydning. Det sidste på en skydebane ved Højholt på Næsgaards jorder imod Østersøen.

Etablering:

Hovedkvarter blev indrettet i præstegården, som blev stillet til rådighed fra kælder til kvist.

Der blev udstillet indre og ydre vagter samt udsendt patruljer, dels i byen, dels i omegnen pr. auto.

Instruksen for vagten og patruljer blev udfærdiget og opslået i vagtstuen.

Der blev lånt madrasser og tæpper på Næsgaard og på vandrehjemmet således, at frivagter kunne sove, dels i vagtstuen, dels på 1. sal i spejderstuen, og desuden i Venstrebladets redaktion og i Biografen lige overfor.

Bespisning:

Den første tid gik med så meget arbejde, at man slet ikke havde tid til at spise. Først ca. kl. 21 kom man til at tænke på forplejningen.

Hoteller o.l. nægtede pure at have noget hermed at gøre på den tid af aftenen, men D.K.B. chefen, fru dr. Malling påtog sig med mindre end en times varsel at skaffe kaffe og smørrebrød til ca. 60 mand.

Det var strålende gjort, og derefter forplejede D.K.B. hele styrken i ca. 14 dage med morgen-, middags- og aftensmad på aldeles fortrinligt sæt.

Sanitetstjenesten:

Under dygtig ledelse af overlæge Mathiesen fra sygehuset blev på dette oprettet samaritterstation med bårehold og sygehjælpere, som dog ikke kom i funktion.

I gang ugentlig foretoges varmvandsbadning på badeanstalten.

Vagttjenesten:

De forskellige delinger skiftedes til at holde vagt medens andre var hjemme og hvile og passe deres civile bedrift. Dette gjalt særligt delingerne fra Næsgaard, Horbelev og Falkerslev.

Opgave:

Før kapitulationen var det en farlig sag at være tilsluttet grupper af modstandsbevægelsen, men alle de ca. 120 mand fra Stubbekøbing og Næsgaard og senere ca. 40 mand fra Falkerslev og Horbelev havde været parate til at sætte alt - endog livet ind - for manges vedkommende i længere for andres i kortere tid før den 4. maj.

Den 5. maj om morgenen mødte de frem i al deres forskellige udrustning, mere eller mindre hensigtsmæssig, men alle med mod og vilje i behold.

Opgave 1) var at sikre ro og orden i byen, 2) at rense denne for tyskere og beslaglægge deres våben og materiel 3) at opretholde byens sikkerhed 4) bevogtning af tyske flygtninge og fanger 5) at etablere forbindelse med nabogrupperne.

ad 1) Man trådte straks i forbindelse med byens borgmester, som velvillig og dygtigt stod til kommandoens rådighed. Gennem ham beordredes spiritusforbud i byen på ubestemt tid. Desuden bekendtgjordes, at hovedkvarteret var i præstegården, og at alt af interesse skulle indmeldes dertil. De tyske styrker fik ordre til at forblive i deres kvarterer og at henvende sig til hovedkvarteret, hvis det var nødvendigt for dem at forhandle med kommandoen. Befolkningen opfordredes til at forholde sig i ro og ikke stimle sammen i gaderne, for at der ikke skulle ske store ulykker ved mulig ildkamp.

ad 2) De første to dage skete der intet andet end, at enkelte berusede tyskere på forskellig måde provokerede spektakkel ved vore vagter. De bevarede roen og besindigheden, således at man helt undgik episoder af alvorlig art. Når man ikke tog kraftigt fat straks, skyldtes det, for det første vor ringe bevæbning og forholdsvis ringe styrke.

Tyskerne havde 1 detachment på 17 mand i villa Pax, 40-50 marinesoldater i havnegade, et velbevæbnet og bemandet hospitalsskib "Rügen" i havnen og 10 minestrygere med 40-50 mand om bord hver, ialt over 700 mand, ca. 12-37 mm kanoner, et stort antal 20 mm kanoner og sidst, men ikke mindst ca. 400 stk. raketbomber. Man anså det derfor for formålstjenligt at gå besindigt til værks. Dette resulterede i, at man først afvæbnede og afsendte politisoldaterne fra villa Pax, senere den 9/5 marinedetachmentet fra Havnegade og en lille luftmelde patrulje ved Bregninge.

Derefter optoges forhandling med kommandanten på hospitalskibet Rügen, der var meget ivrig efter at lade sig afvæbne. Når skibet var armeret skyldtes det, forklarede kommandanten, en oberstabsartz, at russerne ikke respekterede "Røde Kors". (Vi har i denne forbindelse også hørt om tilfælde, hvor tyskerne har brugt "Røde Kors" på en imod genferkonventionen stridende måde).

Gennem hospitalsskibets signalstation kom vi i forbindelse med ministrygerflåden og beordrede kommandanten til at møde på hovedkvarteret samme eftermiddag kl. 15. Han var dog ikke til stede, men sendte sin næstkommanderende, en ældre søløjtnant (det var den 11/5). Denne fik ordre til at foranledige, at ministrygerne lagde ind til kaj næste dag een ad gangen fra kl. 7 for at blive afvæbnet. Kommandanten blev gjort ansvarlig for afvæbningen og for at denne blev i overensstemmelse med kapitulationsbestemmelserne, idet dog officererne fik tilladelse til at beholde deres pistoler, samt hver 2 magasiner ammunition.

Om aftenen den 12/5 aflagdes besøg ombord for at få kommandantens erklæring om afvæbningen.

Det var en lettelse for byen at blive befriet for den trusel, der lå i tilstedeværelsen af ca. 700 mand velbevæbnede og trænedede tropper.

Våben og ammunition blev for størstedelens vedkommende sendt til hoveddepotet i Nykøbing på depotforvalterens foranledning, medens resten - det særligt farlige - af depotforvalteren blev opmagasineret i et havnemagasin for senere at blive borttransporteret af hærens tekniske korps. Tilbage var nu kun at holde tyskerne i ro, bl.a. ved at sørge for deres rimelige forplejning.

ad 3) For at kunne befæste byens sikkerhed måtte hovedkvarteret først sikres imod overfald. Dette skete ved vagter såvel ved front som bagside af præstegården. Ligeledes blev vognparken sikret i Bernh. Petersens gård og der blev sat vagt på telefoncentralen. Desuden udsendtes regelmæssigt patruljer igennem gaderne, ligesom byens omegn blev afpatruljeret pr. automobil.

ad 4) De tyske flygtninge på skibene i havnen og i lejre i omegnen kom hurtigt under borgmesterens befaling og med C.B. pligtige som vagter. Modstandsstyrkerne måtte dog stadig hjælpe bl.a. med køretøjer og i div. sygdomstilfælde, ligesom man havde forbindelse med det tyske "Røde Kors" i Nykøbing F.

ad 5) Forbindelse var oprettet imellem skovrider Smiths gruppe ved Hesnæs og med grupperne ved Storstrømsbroen, Vennerslund og på Bogø, ligesom der var livlig forbindelse med ledelsen i Idestrup under gårdejer K. Wedege Mathiasen og amltsledelsen i Nykøbing F.

I havnen var der på et tidspunkt lige op til kapitulationen ialt et lille hundrede skibe af forskellig art og på et tidspunkt var der ialt ca. 10.000 tyskere i og ved Stubbekøbing. Efter kapitulationen var en del af skibene dirigeret andre steder hen, men foruden de før nævnte krigsfartøjer lå her til sidst 22 flygtningeskibe af forskellig art. De var gennemgående lastet med værdifulde varer, f.eks. "Bertha Troles", som havde sanitetsmateriel for flere millioner kroner tilhørende krigslazaret 21529 IR. Disse skibe blev beslaglagt og ordre udgivet om, at intet måtte fjernes fra dem, uden særlig tilladelse fra modstandsbevægelsen. Det tyske krigslazaret i Nykøbing fik adgang til forsyning fra "Berta Troles."

Først den 19/5 kunne der udbetales løn til frihedskæmperne, 10 kr. pr. dag, men kun for 9 dage. Senere er det reguleret. Den 11. maj var en stor dag for Stubbekøbing by, idet den denne dag for første gang modtog besøg af engelske soldater, løjtnant James og 3 mand ankom i en jeep. Byen var smykket til fest. Frihedskæmperne paraderede på torvet. Borgmesteren tog imod ved rådhuset og såvel pastor Lund som forstander Gaardmand holdt velkomsttaler på engelsk.

Derefter nød man en drink på rådhuset og gik til konference i hovedkvarteret. Modstandsstyrkerne blev ved den lejlighed indsat som englændernes repræsentant på stedet. Englænderne blev inviteret til middag på Freys hotel og senere til aftenkaffe på Næsgaard, senere fulgte ledelsen englænderne til Storstrømsbroen.

Den 13. maj afholdtes en af ca. 600 mennesker besøgt frihedsfest på Freys Hotel.

sign. E. Swane Lund

Lazaretskibet "Rügen" i Stubbekøbing

På grund af en artikel i et lokalt blad blev kommandanten på lazaretskibet "Rügen", der lå i Stubbekøbing havn på kapitulationsdagen, nervøs, men vist også på grund af russernes bombardement af Bornholm, fordi lazaretskibet var ret stærkt armeret med kanoner og i lasten havde en mængde geværer, bomber og anden ammunition. Kort sagt, han sendte bud til modstandsbevægelsens hovedkvarter i præstegården på torvet og anmodede om, ledelsen ville komme ombord og konstatere, at skibet var indrettet som hospital. Vi kom: sagfører A. Sørensen, kaptajn Swane-Lund, bankbestyrer P. Jensen suppleret med pastor Lund, borgmester P. Hansen, overlæge MATHIESEN og værkstedsformand Erik Hansen som tolk.

Det var en sær betagende følelse for alle os civilklædte mænd, da der, idet vi betrådte herrefolkets skibs landgangsbro, blev pebet i bådsmandspiberne og et vagthold præsenterede gevær.

Vi blev modtaget med alle de militære æresbevisninger, der tilkommer højtstående officerer. I kommandantens kahyt blev der oplæst en erklæring om, at skibet havde været armeret, fordi russerne ikke respekterede Genferkonventionen, men at det nu var totalt afvæbnet, og man bad os nu ved selvsyn konstatere dette og afgive en erklæring herom til pressen. Vi inspicerede skibet fra køl til dæk og konstaterede, at kanoner og al synlig armering var afmonteret, samt at skibet var indrettet som hospital og havde mange syge og sårede ombord. Vi meddelte pressen dette, idet vi udtrykkeligt anførte, at det havde været armeret, men at man nu, så vidt vi kunne skønne, havde afmonteret al fast armering. Derefter deltog vi i en kortvarrig reception i officersmessen og forlod skibet under samme militære æresbevisninger som ved ankomsten. Ved denne lejlighed kom vi i kontakt med chefen for en ministrygerflotille på 10 skibe, der lå på reden og denne kontakt førte til, at vi efter nogen forhandling fik denne flotille til at overgive sig til modstandsbevægelsen. Vi havde været i en overordentlig vanskelig situation, dersom dette ikke var sket. Ialt var der ca. 1500 velbevæbnede tyske soldater i byen mod vore ca. 160 meget mangelfuldt udrustede mænd, men efter ministrygerflotillens betingelsesløse kapitulation, var billedet ændret i vor favør.

Nu havde vi al den militære udrustning i vor hånd og alle kanoner var gjort ubrugelige, hvilket satte os i stand til i fremtiden at stille krav i stedet for som hidtil at måtte henstille. Der er næppe nogen tvivl om, at når man så fuldstændig undgik episoder eller provokationer af nogen alvorligere art, skyldtes det disse forhandlingers positive resultat, hvorved alle våben med tilhørende amunition kom på vore hænder. Der kan være grund til at nævne, at vi blev mødt med megen respekt og agtelse af de tyske officerer, hvad der desværre ikke altid var tilfældet fra vore egne landsmænds side, men dette skyldtes sikkert, at befolkningen ikke har været i stand til at overskue den risiko, der vitterlig var til stede, så længe disse store styrker tyske soldater var i besiddelse af deres udrustning. Man behøver blot at tænke sig, hvad der kunne være sket ved et mytteri på flotillen. Folk der har været soldat ved, hvor vanskeligt, det er at bevare disciplinen hos mandskabet, når dette er uden beskæftigelse.

sign. A. Sørensen

sign. P. Jensen

Tyske krigsskibe og lystsejlere i Stubbekøbing havn 5. maj 1945. Lystsejlerne kom med civile flygtninge fra kampområderne i øst.

fra Lolland-Falsters Historiske Samfund, årg. 1950.

ET MINDE FRA GRØNSUND FÆRGESTED UNDER BESÆTTELSEN.

Af Axel Petri

Til de mange gode og lyse minder, vi har fra Grønsund, føjer jeg her et enkelt mørkt, som jeg først, nu efter at Danmark atter er frit, kan nedskrive.

Det var i efteråret 1943. Tyskerne jagede jøderne som dyr og sendte dem til koncentrationslejre mod syd. Mange lykkedes det at flygte til Sverige i åbne både, men mange blev taget og ført bort. Under indtrykket af disse grusomheder rejste vi til Falster for at holde efterårsferie. Vi stod af toget i Nykøbing og kørte videre på cykle forbi Corselitze og derfra nordpå gennem skovene langs Falsters østkyst. Undervejs hvilede vi os, og medens vi stod og indsugede duften af skov og efterår, sagde vi til hinanden, at disse stille omgivelser var, som om vi et øjeblik helt kunne glemme alt det, vi kom fra, og vi glædede os så stærkt som aldrig før til at kunne nyde denne stilhed og fornemmelse af fred i de otte dage, vi havde for os.

Således skulle det imidlertid ikke gå.

Vi blev som sædvanlig modtaget i Grønsund med åbne arme, både af Skytte's og af færgemandsfamilien Hans Hansen. At der fandt udskibning af flygtninge sted fra færgebroen, vidste vi fra København, men hidtil var alt gået godt.

Mens vi sad og spiste, kom der to unge mennesker og bad færgemanden om at skjule dem, indtil båden skulle komme. Færgemanden tog dem med ned til broen og skjulte dem i et skur, medens han selv tog over med fægebåden til Møn for at hente nogle rejsende. Da det var ved at mørkne, lagde en fiskekutter ind ved fægebroen, og vi hørte en bil komme ude i mørket. Dette var der intet usædvanligt ved, da bilerne plejede at standse ved fægegården, hvorfra flygtningene til fods gik det sidste lille stykke vej til broen.

Færgemandens ældste søn kom nu ind i stuen og meddelte os, at der vist var noget galt på færde, og da drengene løb ud i mørket, løb de hovedet lige i maven på en tysk soldat, der tændte sin blændlygte i ansigtet på dem. - Det var altså sket. Stedet var opdaget, takket være en stikker, der havde givet tyskerne i Vordingborg ej praj.

Vi sad i frygtelig angst for de jøder, som vi vidste denne aften var på vej. De sidste to kilometer fra Næsgaard til færgestedet findes der ingen sideveje, og derfor var dette stykke vej det farligste.

Soldaterne undersøgte huset, men opholdt sig derefter udenfor i mørket, medens vi sad indespærret og fulde af uro for, hvad der nu skete med de stakkels mennesker, der var på vej hened. Vi hørte skud fra havnen og lidt efter lyden af en fiskerbåd, der sejlede bort.

Så kom færgemanden langt om længe tilbage, han var blevet taget, da han kom tilbage fra Møn. Han var bleg, men rolig som altid. Han var sammen med de to unge mennesker, som skulle have været af sted, blevet ført til et af lodshusene, hvor der afholdtes forhør. Han havde fortalt de forbløffede tyskere, at han var færgemand her på stedet, og at det var hans pligt at sejle hele døgnet rundt, når som helst der kom rejsende. At der ingen fast fartplan eksisterede, var dem uforståeligt. De to unge mennesker bedyrede, at de var fredelige rejsende, der blot skulle færges over, og da de tyske soldater heldigvis glemte at undersøge deres kufferter, slap de ud, hvorpå færgemanden skyndsomst færgede dem over til Møn. Herfra kom de til fods over til Bogø og lod sig sejle til Stubbekøbing, hvorfra de næste aften igen kom til Grønsund og slap til Sverige.

Hele denne udskibning af jøder og andre flygtninge, der havde fundet sted gennem lang tid, blev organiseret og ledet fra København. På stedet lededes den af en københavnsk læge, der havde station på Næsgaard. Selv var han den aften taget ned til Grønsund for at spejde. Han var forklædt som landvæsenselev og blev taget til fange, men takket være forklædningen og hans talegaver slap han fri igen. Også skipperen, der lå parat med sin båd ved broen, havde været i forhør, og båden blev undersøgt, men medens soldaterne

var optagne af færgemandens tilbagekomst med 2 cyklister fra Møn, benyttede skipperen lejligheden til at få sin båd startet. Da tyskerne opdagede dette, skød de salver efter ham i mørket, men forgæves. Han sejlede sin båd ad Stubbekøbing til, gik i land undervejs og telefonerede til byen for at høre, om der var fred og ro i havnen. Så sejlede han ganske roligt ind i havnen og blev liggende der, indtil han næste aften igen kom til Grønsund, og denne gang uanstattet fik sine passagerer om bord. Det var dog sidste gang, dette udskibningssted turde benyttes.

Heldigvis var det rygtedes, at tyskerne var på vej fra Vordingborg mod Stubbekøbing, og de fleste af de vogne med flygtninge, der var undervejs, blev advaret, kun en enkelt bil blev taget. En anden bil, der blev overhalet af en tysk bil og derved blev klar over, hvad der var på færde, svingede resolut ind i den første gård, den passerede, satte sine passagerer af og kørte tom hjem igen til Stubbekøbing, det så jo meget naturligt ud. De øvrige var for en sikkerheds skyld, inden de kørte ned til færgestedet, kørt indensfor på Næsgaard for at høre, om der var fri bane de sidste to kilometer, og der var blevet advaret pr. telefon fra Grønsund. Næsgaard blev naturligvis også undersøgt, men biler og jøder var gemt så godt, at de ikke stedkendte tyskere, der kun undersøgte hovedbygningen, intet fandt i mørket.

I den gamle færgegård, hvor vi selv bor, var der også husundersøgelse. Det var nogle højst forskellige typer soldater, jeg husker navnlig en modbydelig ung mand, der stod midt på gulvet og råbte op om, at alle jøder skulle udryddes, og mere af den slags.

Soldaterne virkede ret nervøse, når de var inde i husene, som om de ventede at blive skudt ned fra et baghold, og vi havde tydelig fornemmelsen af, at ingen af dem følte sig tryk overfor sin sidemand. Kun når de var enkeltvis inde i huset, turde de sige noget. Nogle forlangte kaffe til at varme sig på, andre forsøgte at komme på talefod med os ved at byde os cigaretter, hvilket naturligvis blev afslået, men når de var flere sammen i stuen, var de tydeligt på vagt overfor hinanden, og vi så her et slående eksempel på, hvorfor man ikke turde håbe på, at hæren selv en dag skulle vende sig imod nazisternes styre. De turde simpelthen ikke, da der i deres egne rækker var anbragt tilstrækkelig

mange nazister, som straks var parat til at angive enhver, der tillod sig at tænke anderledes. Derfor denne indbyrdes mistænksomhed, der var så påfaldende.

Vi var altså under bevogtning og spærret inde med vagter udenfor døre og vinduer. Heldigvis forsvandt de næste morgen kl. 4. Vort smør, som lå i flueskabet uden på huset, havde de medtaget. Et par dage senere fik vi besøg af stiftamtmand Reventlow, hvem vi fortalte om den bevægede nat, og dagen efter sendte han os de fornødne smørmærker.

Næste aften ved mørkningstid kom skipperen igen med sin båd, og et øjeblik efter kom vognene med flygtningene, der om natten havde været skjult hos lærer Lauridsen, hvis hus ligger lidt fra Næsgaard, skjult af en lille skov. Også i præstegården i Moseby havde der været indkvartering. Der var spejdere ude alle vegne, Næsgaards lærere og elever hjalp alle til, og afrejsen gik glat. For ikke at vække mistanke blev de tomme vogne ikke kørt ad vejen igen samme aften, de blev skjult i Grønsund, og hestene blev redet hjem til gården gennem noret.

Vor efterårsferie fik således en alvorlig og bevæget begyndelse, vi dumpede midt ind i begivenheder, der bekræftede, at man også her på det ellers så fredlige sted i alvorens stund alle var rede til at arbejde sammen mod tyskernes overgreb.

FLYGTNINGELEJRE I STUBBEKØBING KOMMUNE

7. juni 1945.

Herr Læge Axel Vibede,
Frisegade 19, Nykøbing F.

I Henhold til Aftale under Deres Besøg her i Byen i Gaar skal jeg herved meddele Dem følgende Oplysninger om Flygtningelejrene, der staar under Chefen for det civile Luftværn i Stubbekøbing:

Antallet af Flygtninge fordeler sig saaledes:

<u>Stubbekøbing By:</u>	a) Tekniske Skole	66
	b) Pavillonen	72
	c) Civile Skibe i Havnen	104
<u>Maglebrænde:</u>	a) Forsamlingshuset	75
<u>Abildvig:</u>	a) Feriekolonien	155
<u>Vejringe:</u>	a) Forsamlingshuset	179
<u>Sortsø:</u>	a) Skovpavillonen	88
<u>Skovby:</u>	a) Skolen	55
<u>Gunslev:</u>	a) Forsamlingshuset	146
<u>Torkildstrup</u>	a) "	168
<u>Horbelev:</u>	a) "	83
<u>Bogø:</u>	a) Navigationsskolen	196
		<u>1387</u>

Paa Lazaretskibet "Rügen" befinder der sig for Tiden ca. 25 Personer, der hører hjemme i Flygtningelejrene, naturligvis foruden Skibets faste Besætning og saarede hørende til Hæren og Flaaden. Jeg vedlægger en Oversigt over hvilke Personer af ikke tysk Nationalitet, der befinder sig i de forskellige Lejre.

Deres ærbødige

?

OMKRING BESÆTTELSEN OG BEFRIELSEN

som den oplevedes på Østfalster

Som indfødt københavner kom jeg til Bregninge i april 1941, da Bregninge skole skulle være forskole og Horbelev skole skulle være centralskole.

Her ude på landet mærkede man egentlig ikke meget til besættelsen, bortset fra knaphed på varer og mørklægningen. Af biler så man dengang næsten kun lægens, medens næsten alle andre måtte køre på cykel eller i hestevogn.

Men fattige var vi jo. Gamle frakker blev syet om, min nabo Kristine Nielsen var mester i det. Kaffeselskaber bestod af kaffeerstatning og kager bagt af bygmel. Når bagervognen kom til skolen, købte børnene gær, som de spiste istedet for slik.

Efter det danske politi blev fjernet, kørte jeg om aftenen rundt med en hammer i cykelkurven, senere blev den erstattet af en lille gummiknippel, men heldigvis fik jeg ikke brug for nogen af delene.

Af alt hvad der skete under besættelsen gjorde mordet på Kaj Munk størst indtryk på mig. Få dage efter hans død, skrev jeg et digt, som jeg oplæste i foredragsforeningen i forsamlingshuset.

Af og til spillede jeg i kirken som vikar for organisten, og jeg husker meget tydeligt, at pastor Wimtrup tog særdeles godt imod mig.

En gang om måneden samlede jeg 12-15 af egnens unge piger hjemme, vi sang fra højskolesangbogen og jeg læste op, medens de unge sad med deres håndarbejder, det var meget hyggelige aftener vi havde.

Jeg husker også tydeligt, at lærer Nørdrup og jeg på skift passede skolens fyr. Der blev fyret med tørv, hvilket gav meget arbejde og lidt varme, i den strenge vinter holdt vi skolegang i 5-10° varme.

I slutningen af april 1945 var man klar over, at tyskerne ville tabe krigen. Mange tyske byer blev bombet sønder og sammen, jeg husker en nat jeg vågnede op i mit kammer, som vendte mod syd, ved at huset rystede og ruderne klirrede. Jeg sprang op og så en rød plet på himlen lige over horisonten, det var brandskæret fra Rostock og Warnemünde. Når man kunne mærke krigens rædsler så langt væk, hvorledes måtte det så ikke være dernede.

Da man nu ventede befrielsen nårsomhelst, besluttede jeg, at gøre hvad der var muligt for at børnene skulle huske den dag den sluttede.

Det var begrænset hvad man kunne skaffe, men jeg købte rødt og hvidt glanspapir, fik karetmageren til at lave små flagstænger, så der kunne stå et flag på festdagen ved alle børnenes pladser. Endvidere bestilte jeg daværende musiker Pihl og frue til at spille. Desuden lånte jeg et stort dannebrogflag til at dække tavlen med, da vi desværre ikke havde nogen flagstang på skolen. Den 4. maj om aftenen kom Sonja Pihl (musikerens datter) og hjalp mig med at lave flag. Kl. 20,40 blev vi enige om at høre radioen, og pludselig lød budskabet om friheden, verden blev med et en hel anden. Vi drak kaffe hos familien Pihl, og bordet blev pyntet med røde og hvide julelys og stemningen var høj. Bagefter fortsatte vi med at lave flag til børnene og min kollega, frøken Remfeldt fra Horbelev skole var mindst ligeså lykkelig som vi andre.

Tidligt næste morgen stod vi op, rev mørklægningsgardinerne itu, løb ned i haven for at plukke blomster. Haven blev plyndret for røde og hvide tulipaner som aldrig før, og så pyntede vi op i skolestuen, det store flag blev sat op over tavlen, et rødt sengetæppe lagt over katederet og pinseliljer og røde tulipaner sat op som et kors. Blomster blev anbragt i hullerne, hvor ellers blækhusene sad i pultene og de hjemmelavede flag sat op ved hver af børnene. Naturligvis havde jeg min nyeste kjole på. Vi startede med morgensang og Fadervor. Vi fortsatte med at synge: Der er et yndigt land - Der rider en Konge - Jeg elsker de grønne lunde - og I alle de riger og lande.

Skolen skulle slutte kl. 12, men vi fortsatte meget længere. Herefter gik alle børnene og jeg på 2 rækker op gennem hele Bregninge, svingende med flag og råbte hurra det bedste vi kunne. "Optoget" endte hos købmanden, som gav bolsjer til alle.

Den 6. maj var en søndag, der var takkegudstjeneste, hvor alle deltog. Kirken var pyntet med flag og blomster og grønne grene, og var fyldt som på en juleaften. Den dag havde folk ikke lyst til at gå hjem fra kirke, hvilket naturligvis glædede pastor Vimtrup.

Denne beretning er skrevet af penslærer fra den nu nedlagte Bregninge skole: Inger Voldum Jensen i 1985 og forkortet af redaktionen.

FARØ - FØR BROERNE

Farø er utvivlsomt den del af Danmark, der har samlet mest opmærksomhed om sig i det forløbne år, og det kulmine-rede i juni 1985, da Farø-broerne blev indviet. Indtil en bro fra Sjælland til Falster via Farø kom på tale, var Farø en idyl kun kendt af få. Nu er øen kendt af alle, men af idyllen er der kun lidt tilbage. I fremtiden vil Farø blot være den ø, der har givet navn til den nye broforbindelse. Bortset fra hvad der har været nævnt om Farø i forbindelse med brobygningen, er det begrænset, hvad der i nyere tid har været skrevet om øen. Traps Danmark indskrænker sig til et par linier, mens Gyldendals Egnsbeskrivelse strækker sig til godt det dobbelte ved at fortælle, at Farø på 89 ha ligger i Kalvestrømmen, er nært knyttet til Bogø ved et vad, der tillader kørende færdsel, og at der i forlængelse af øens sydligste odde ligger en diminutiv holm ved navn Kragetinget.

- Det var i 1972, det blev skrevet. Nu er en del af det historie.

Til gengæld findes der et ret fyldigt materiale om Farø, nedfældet på langt tidligere tidspunkter i historien. Farø findes på den specielle øliste i kong Valdemars jordebog fra 1231, hvor den er indført med en afgift af 1 mark sølv. Farø var altså dengang krongods, og det menes, at den hørte ind under Stensved kongsgård på den sjællandske side af Kalvestrømmen. Den ene mark sølv, der skulle betales i afgift til kongen, svarer vel nok til en nutidsværdi af 3-4000 kr.

I 1513, da Christian 2. blev konge, hørte Farø ind under Vordingborg len, i hvis jordebog den da findes. På øen er der to fæstere, Rasmus Mortensen og Lasse Hemmingsen, og hver af dem skal nu svare en fæsteafgift på 6 skilling grot til lenet. De 12 skilling ialt var efter grot-systemet lig med 2 mark 2 skilling, men da det var i "penge", har værdien deraf været meget ringere end en mark i sølv (også den gang var der dyrtid og inflation).

Formentlig har afgiften på de 12 skilling grot skulle svare til værdien af en mark sølv i 1231. I året 1684 var afgiften for de to gårde på over 10 rigsdaler, men det har sikkert også svaret til den oprindelige værdi, måske har afgiften endda været lidt nedsat på grund af de onde tider, der gik over landet i disse år.

De svære tider for Danmark var for alvor begyndt med krigen mod svenskerne 1658-60, og de bevirkede bl.a., at mange adelige gårde kom over på borgerlige hænder. Det var bl.a. overgået Strandegården på Sjælland, som var overtaget af en tysker, Jockum Ernst Volcker, som formentlig har lånt Christian 3. penge til krigsførelse, mod at få overdraget ikke alene Strandegården, men også Farø. Volcker havde imidlertid ikke rigtig heldet med sig i det danske, og som så mange andre af de nye jordejere blev han snart så forgældet, at han for at skaffe penge måtte sælge Farø til rådmænd Lyder Gjerkens i Nykøbing for 472 rigsdaler. Skønt handelen fandt sted 15. oktober 1672 gik der mærkværdigvis 12 år, før det endelige skøde på pergament blev udstedt. Det skete 4. juli 1684.

Skødet er heller ikke helt almindeligt. Det fastslår, at rådmænd Gjerkens ikke alene får rådighed over hele Farø med alt tilliggende, men at overdragelsen også gælder vornede (stavnsbundne) sønner, fødte som ufødte (!) således som også sælgeren, Volcker, havde bekommet det ved skødet fra kongen.

Farø omfattede da stadig to fæstegårde, og fæstere er nu Oluf og Jørgen Nielsen, måske to brødre, der hver skal betale 4 1/2 mark i landsgilde (fæsteafgift) samt en fjerding smør (ca. 28 kg). Ialt skulle denne fæsteafgift svare til en værdi af ca. 10 rigsdaler, så det er altså ikke nogen stor rente, rådmænd Gjerkens får af de 472 rigsdaler, han har måttet sætte i Farø.

Senere blev Farø igen krongods, og det holdt sig til 1769, da kongen, Christian 7., begyndte at sælge ud af kronens gods og bl.a. solgte både Falster og Møn til godsejere og bønder i flæng. Farø blev købt af de beboere for 994 rigsdaler 21 mark. Øen vedblev at høre ind under Sjælland, indtil den 1805 blev lagt til Bogø og derved kom ind under Falster Nørreherred.

Gustav Malmros.

Nogle træk af STUBBEKØBINGS 800-ÅRIGE KIRKEHISTORIE

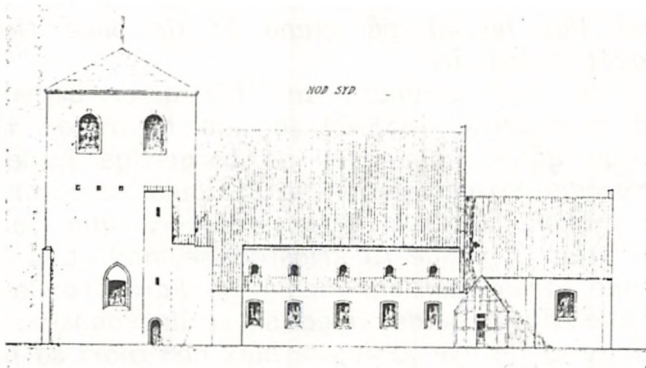

Fig. 9. Stubbekøbing. Sydsiden for restaureringen. 1:300. MHJ af V. Tvede 1861.

Står man på torvet og betragter kirkebygningen, opdager man til højre for tårnet mellem de røde dele, to lyse kridtstenmure. De udgør resterne af Stubbekøbings første stenkirke, som antagelig er rejst i perioden 1100-1200, måske 1150 - 1200 og er tillige det ældste bevarede vidnesbyrd, vi har om Stubbekøbing. Kendskabet til 1200 tallets bygmestre er meget begrænset, og årsagen hertil, er manglende skriftlige kilder. Arbejdstegningerne er vel udført på pergament og har formentlig været forelagt de kirkelige myndigheder til godkendelse.

Til opførelsen af vore første stenkirker, var der næppe nogen her i landet med erfaring i at bygge store huse af sten og i behandling af stenmaterialer. Derfor måtte der muligvis fremmede stenmestre til at sætte byggearbejdet igang. Man undrer sig med god grund over, at historieskriveren Saxo, som har givet mange værdifulde oplysninger til Danmarks-historien, overhovedet ikke har nævnt kirkebyggeriet. Hele denne aktivitet har vel for ham været for fredsommelig. Mange er tilbøjelige til at anse kongerne som de store kirkebyggere. Det har de næppe været, men det er sikkert dem, der på den tid har taget initiativet og tilskyndet til en vis part af byggeriet.

Stubbekøbing kirke er oprindelig bygget som en tre-skibet kirkebygning, en såkaldt basilika. Midterskibet er både højere og bredere end sideskibene og er forsynet med vinduer foroven. Midterskibet står i forbindelse med sideskibene ved arkader, som er en række sammenhængende buer båret af søjler eller piller. Kirken er bygget i romansk stil eller rundbuestil. Det viser de runde buer over vinduer og døre i arkaderne.

Basilikaen i Stubbekøbing kirke ansættes til at være omkring 800 år gammel og er således bygget i 1100-tallet. Man har bl.a. konstateret, at basilikaen i sit udseende står Sorø kirke og St. Bents kirke i Ringsted så nær, at de godt kunne være opførte af samme bygmester. Vi ved i hvert fald, at St. Bents kirke er bygget 1163-1170 under Valdemar den store. Basilikaen i Stubbekøbing kirke har oprindelig haft et lille kor absis, der rimeligvis har haft form som et halvcirkulært alterhus. Dette kor er forlængt forsvundet. Bygningsmaterialet er omhyggeligt tildannede kridtsten fra Stevns. De er sikkert bragt hertil ad vandvejen. Befolkningens mange skibe har antageligt foretaget transporten fra Stevns, man var vel ikke i den tid i besiddelse af gode transportmidler på landjorden. I forbindelse med kridtstenen er der også anvendt en ringe mængde røde teglsten, ialt 7-800 hundrede, som er fordelt i 7 skifter og er af meget fin dekorativ virkning i de hvide flader og giver kirkerummet et lyst og smukt præg. Men af denne kirke, er kun det sydlige sideskib og arkademuren på hovedskibets sydvæg bevaret. Ved midten af forrige århundrede planlagde man en restaurering, og man mente det var nødvendigt at ombygge hele skibet, men kammerherre Worsåe, den tids berømte arkæolog, der var direktør for "Mindesmærkernes bevaring", nedlagde forstillinger imod, at resterne af den oprindelige kirke skulle forsvinde, og da restaureringen endelig under professor Storcks ledelse kom til udførelse i 1881-82 stillede ministeriet det som en betingelse for tilskud til arbejdet, at skibet opførtes i hele dets oprindelige skikkelse med de tilbageværende rester som rettesnor.

Kirken havde bestået i godt 100 år, inden den første udvidelse,

der bestod i opførelsen af et større, fandt sted ca. 1260. Medens kirkeskibet var opført i den romanske stil eller rundbuestil, blev det betydeligt større kor opført i den såkaldte overgangsstil. Man gik over til at benytte den røde teglsten, munkestenen som hovedmateriale.

STUBBEKOBING KIRKE

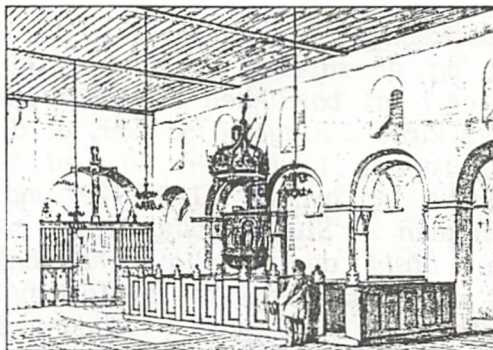

Fig. 4. Stubbekøbing. Indre før restaureringen. Efter tegning af J. Kørnerup 1839.

Omkring 1300 fjernede man det nordre sideskib og den tilsvarende arkaderække, hvorefter man 2 meter nordligere opførte en mur i midtskibets højde. Ved samme lejlighed forlængede man bygningen mod vest.

Oprindelig ved man, var kirken indviet til Sct. Anna og man opførte bl.a. også et kapel af røde munkesten med 5 bånd af kridtsten, dette kapel hører, hvad dets ydre angår, til et af landets smukkeste sengotiske kapelbygninger, beliggende på nordsiden af kirken.

Endvidere oplyses, at der ca. 1532 blev opført et lille kapel også i røde munkesten på nordsiden ved siden af koret. Måske er det det omtalte "Sct. Gjertruds kapel".

Man har også talt om en levning af en nedrevet bygning, måske "Guds legems kapel", der er blevet omtalt 1427. Men herom har jeg intet læseligt kunnet finde.

April 1985.

Ulla Jensen.

JÆRTEGNET ved AASTRUP KIRKE

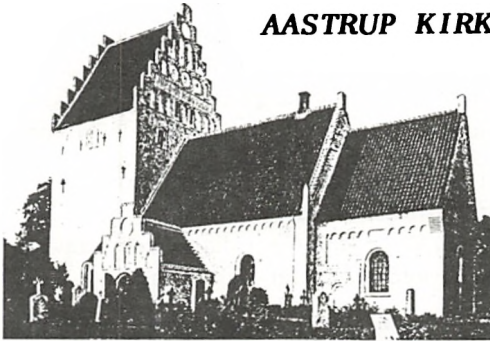

Fig. 1. Aastrup. Ydre, set fra sydøst.

SE. 30. 1941

I længst forsvundne dage, da frelserens ord
kun svagt var trængt igennem her til det høje Nord,
da byggedes i Aastrup et tempel for hans navn,
hvor fromme munke virked' til kristenhedens gagn.

På højen bakke står den endnu den dag i dag,
og vidt til alle sider man øjne kan dens tag,
og fjærnt dens kløkker lyde og kalde os til bøn
til ham, som sendte frelsen ved sin enbårne søn.

Tæt øst for kirkemuren, hvor kornet frodigt gror,
der vil dit øje undrende vist dvæle ved et spor,
ret som en vogn var vendt just på det samme sted,
og græs og korn lagt øde for evigt derved.

Helt sælsomt lyder sagnet, som knytter sig dertil,
det lærer os bestandig at vide, hvad man vil,
at ej ved sit vægelsind man øder næstens liv
og leger med hans hjertefred som spil til tidsfordriv.

I byen, som hist ligger halvt skjult af ask og pil,
omgiven rundt af engen, som hilser med sit smil
fra tusinder af blomster, som smykke dens grund,
mens baggrunden dannes af den nære Bøgelund.

Her bor den rige bonde så lunt og så godt,
fast ingen herremand har det bedre på sit slot.
Med ingen vil han bytte, han er af hædret stand
og skatter højt at kaldes: en fri og frelse mand.

Her bo'de Haagen Svendsøn, en bonde fuldgod,
dog nu var han gammel, men forhen han stod
med frie mænd i fylke, når krigsluren gjalt,
og kæmped med kong Wolmer, da konning Sven han faldt.

Nu sad han i Moseby og drev sin gode gård
og opdrog sin datter, hun var så væn en vår,
men første gang, da moderen sin datter tog i favn,
da døde hun, og intet erstatter sligt et savn.

Vel var hun rank som pilen med dejligt gyldent hår,
et åsyn skønt som dagen i den friske, danske vår,
men sindet var ustadigt som vejret i april,
dog, mangen ungkarl sukked' for den fagre Elselil.

Da bejlede Svend Nielsøn, en ungersvend så prud,
og Elselil sig fæstede med glæde som hans brud,
nu bryllup skulle fejres, den gamle var så glad,
og kvinderne tillaved' den lækre gildesbrad.

Med spil og klang nu drager det muntre tog af sted,
men alt som det nærmere ad kirkebakken led,
sig brudens hjerte vender fra brudgommen brat,
sig hendes sind forvandler fra dag til sorten nat.

Og nu, da vognen standser ved kirkegårdens port,
da har den onde Dæmon hendes sind så rent forgjort,
at platud hun nægter at vorde hans viv,
hvem nys hun loved' troskab i død og i liv.

Den arme Svend Nielsøn fortvivlede brat,
ham tyktes, at al lykke havde ham forladt,
han drog til dannerkongen og bød ham sin arm,
og døden fandt for fjendehånd i slagets vilde larm.

Hvor brudevognen vendte, der gror ej mindste strå,
og flere har vist grundet og grunder end derpå. -
Men husk, at ej ved vægelsind du øder næstens liv
og leger med hans hjertefred som spil til tidsfordriv.

B.L.

(Stubbekøbing Avis, 25. december 1908. - Julenummeret side 2.)

Fremdraget i 1973 af fhv. gdr. J.P. Koch, Meelse.

Nu 93 år og boende på Horbelev alderdomshjem.

BYBRØNDEN I STUBBEKØBING

På torvet i Stubbekøbing ud for biografen har vejvæsenet fornylig lagt en cirkel af brosten. Det er den ene af de middelalderlige bybrønde, man har markeret på denne måde. Her stod indtil 1935 en stor træpumpe med to tude - en til at pumpe i spande og en til at pumpe i tønder på vogne. I forbindelse med torvets asfaltering blev pumpen fjernet og brønden dækket med en betonplade.

Bybrøndens beliggenhed lige op ad kirkegården forekommer jo mærkelig og ville absolut ikke blive godkendt af sundhedsmyndighederne i dag, men borgerne har altså måttet leve med det i flere hundrede år. Det samme ses i dag ved Sdr. Alslev kirke, hvor bybrønden er placeret på samme måde lige uden for kirkegårdsmuren.

Den anden af Stubbekøbings bybrønde var placeret midt i Vestergade ud for matr.nr.7, - d.v.s. ca. mellem Elverkroen og bagerforretningen på modsat side.

I juli 1725 var Fr.4 ledsaget af dronningen og prinsesse Caroline Amalie på inspektionsrejse rundt til nye forsvarsværker. I de sidste dage af juli var det Stubbekøbings tur, og her skete der noget, som næppe har bidraget til at styrke byen i den kongelige nåde. I andre og mere velhavende

byer havde man sikkert ikke undladt at sætte en kant af sten omkring brønden og forsyne den med en vippegalge. Det havde Stubbekøbing nu ikke haft råd til, et dække af brædder med en lem på midten til at hente vandet op igennem var alt, hvad man kunne overkomme, hvilket også havde været stærkt nok til den rolige kørsel og de besindige dyr, som til daglig færdedes på byens gader.

Men da det kongelige vogntog kom raslende med gny og vældige gangere foran, blev brønddækslet trampet i stykker - heldigvis efter at de kongelige personer var kommet over - og et par heste faldt igennem, om de blev i brønden eller kom op igen, melder historien ikke noget om, men kongen var meget misfornøjet.

I 1750 rygtedes det, at Fr. 5. ville komme på besøg, og Ditlev Flindt skriver til stiftamtmanden, om det har sin rigtighed "Da vi med vort lidet mandskab vil lade os se i geværet og modtage vor dyrebare, nådige konge, som herrens engle ledsage på alle hans veje".

Om kongen kom vides ikke, men man kan nok være sikker på, at brønddækslet i Vestergade har fået sig et ekstra eftersyn.

I 1810 skred brønden i Vestergade sammen, og byfoged Roussing skrev til amtmanden, at den ikke burde opsættes mere, da den lå i vejen for færdselen, "Et par gange har galne heste sprunget i den, og vejfarende har flere gange været udsat for at komme til ulykke". Den må dog have været istandsat påny, da byen i 1816 ses stadig at have haft to gadebrønde, og da det af byens protokol 1859 fremgår, at brønden på Vestergade blev kastet til.

Man kan selvfølgelig også finde gamle private brønde i byen. Først i 1960'erne kom der en klage fra Nordfalsters bank over, at der trængte vand ind i deres kælder og banken mente, at det stammede fra kloaken i Vestergade. Det mente vi ikke kunne være tilfældet, da der var lagt ny hovedkloak i Vestergade i 1942. Men efter gentagen klager og lige så mange afvisninger fra byens side, blev man enige om, at banken skulle grave ned ud for muren, hvor vandet kom ind - viste det sig, at vandet kom fra byens kloaknet, skulle byen betale omkostningerne, kom vandet andre steder fra, skulle banken betale.

Banken lod så grave i porten mod vest ind til naboen og fandt her en fin kampestenssat brønd, som godt kunne være af samme alder som gadebrøndene - og så betalte banken.

Georg Hauschildt.

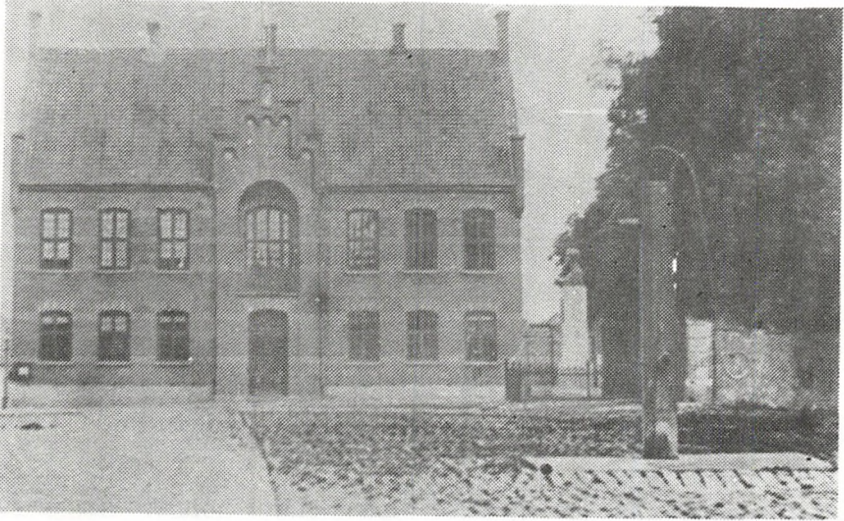
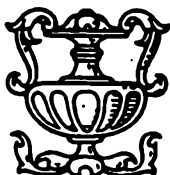

Foto fra Torvet m. bybrønden.

Bent Koch.

-000-0-000-

FAMILIEN LANGE

- en Stubbekøbing slægt i 1700- og 1800-tallet.

Slægtsforskning er en utroligt spændende hobby. At grave familiens rødder frem af dybet får én til at føle sig som en opdagelsesrejsende i nyt og ukendt land. Men særligt sjovt bliver det, når man finder ud af, at man i et så forholdsvis lille og nært samfund som Stubbekøbing kan føre sin families historie ca. 250 år tilbage i tiden - vel at mærke i en ubrudt kæde.

Nu er det ikke sådan, at det er slægtsNAVNET, der snor sig som en ubrudt, rød tråd tilbage gennem historien. Man kan ikke tillade sig at være kræsen, og hvad betyder vel også et navn. Nej, jeg bruger sandelig også familiens kvinder som genveje for at føre slægten så langt tilbage i Stubbekøbing. Selv bor jeg nu i København, men mine forældre sørger for forbindelsen til min barndomsby. For at komme tilbage til familien Lange, går vejen via min morfar Axel Larsen, som ejede kalkovnen i Stubbekøbing. Hans mormor, Engeline Marie Lange, var nemlig den sidste Lange i min direkte slægtslinje. Hun var gift Østergaard, og dermed forsvinder navnet jo ud af slægten.

Desværre ved jeg meget lidt om min tipoldemor, Engeline Marie Lange, fordi hun døde meget ung, kun 32 år gammel, i 1862. Hun fik 3 børn, hvoraf det ene døde 4 år gammel, desuden en søn og så den pige, som blev min oldemor. En hel del mere er der at berette om hendes far, Johan Jacob Lange, som var toldbetjent i Stubbekøbing. Han blev født den 20. maj 1801 i Stubbekøbing. Ved hans konfirmation får vi at vide, at hans kundskab og opførsel var: "mådelig". Han blev gift efter kongelig bevilling den 22. december 1829 med Amandine Jacobine Ell, og det var ikke et øjeblik for tidligt, for deres datter, Engeline Marie, min tipoldemor, meldte sin ankomst allerede den 28. maj 1830. Johan Jacob har nu ikke været helt fin i kanten, for inden sin vielse blev han i 1827 far til et barn udenfor ægteskab. Han var endnu ikke toldbetjent, men blev benævnt som karl og matros. Barnet, som blev opkaldt efter ham, fik han sammen med Else Cathrine Christensdatter fra Damsholte på Møn. Men gifte sig med hende ville han altså ikke.

Johan Jacob Lange fik endnu 4 børn, men det fører for vidt at omtale dem her. Selv blev han, som nævnt, toldbetjent, og i en patruljejournal fra perioden 1841-48 for Stubbekøbing fremgår det, at han fungerede som en slags betjent i byen. F.eks. den 20. marts 1844: "Fra om morgenen kl. 3 til 7 patrullerede i Elvers'ens Wænge, man fandt alt rolig, om aftenen gientog sig, men uden at finde noget mistænkeligt". Underskrevet Lange og Lassen.

I 1846 den 26. april fremgår det af samme journal, at han af toldinspecteur Bergen blev beordret til at indhente en Skipper P. Albertsen af Marstal, som passerede Stubbekøbing med en oppebæring af dækslast, som vidnede om, at han kom fra Lübek. Lange antraf ham i nærheden af Tærøe, hvor han gik ombord i fartøjet og fulgte med dette til Præstø, som var skipperens lastested. Derefter blev han, da han var alene, afløst af toldbetjenten i Præstø, hvorefter han straks begav sig tilbage til Stubbekøbing.

Denne tur, som vi nok ikke vil regne for noget, tog siger og skriver 2 dage, som han da også fik diætpenge for. Han fik sit udlæg til båden samt befordringsomkostninger fra Præstø til Wordingborg, og fra Wordingborg til Stubbekøbing

refunderet. I alt 5 rigsbankdaler og 8 skilling. I sandhed en tur med strabadser!

Han blev pensioneret som toldbetjent mellem 1850 og 1855, hvilket fremgår af folketællingslisterne, og i 1869 døde Johan Jacob Lange, 68 år gammel, tilsyneladende uden at efterlade sig en klink, hvilket fremgår af hans skifte.

Trods alt en del pudsige små oplysninger om en ikke særligt velhavende, men vel heller ikke specielt fattig mand i Stubbekøbing i sidste århundrede. Sikkert et ganske almindeligt menneske med sine fejl (barn uden for ægteskab, uha!) og gode sider.

Anderledes var det med hans far, Mathias Lange, som ikke alene var toldbetjent, men også handskemagermester i Stubbekøbing. Han blev døbt den 15. juni 1759 i kirken. Det næste, vi ved om ham, fremgår af kirkebogen fra den 29. oktober 1784, hvor han blev trolovet med en pige fra byen "dydige pige Birte Marie Smidt", som forøvrigt var i familie med den kendte pibemagerslægt Smidt i Stubbekøbing.

Men tilbage til Mathias Lange, som ved trolovelsen, der dengang ikke var noget, man så let kunne løbe fra, fordi den blev indgået i kirken, blev kaldt: velagtede ungkarl og handskemagersvend. Parret blev gift den 26. november samme år.

Han fik med tiden en del tillidshverv i byen, men han var jo også, som vi ved, velagtet. Han blev i 1796 taget i ed som stevningsmand, i 1819 til 1820 valgt som gierdesynsmand, og var også retsvidne og vurderingsmand. Han boede i Grønnegade 6 (eller som det dengang hed: Nørregade), og herfra overværede han følgende, for os, pudsige episode, som sikkert dengang har været nok så alvorlig og absolut ikke noget at trække på smilebåndet ad.

Man boede jo også dengang i en lille by, hvor alle kendte hinanden. Stubbekøbing i dag er i sammenligning med dengang næsten en verdensby, jo, for i 1787 boede der kun 467 indbyggere i byen! Men nu til den omtalte episode:

Den 23. august 1796 (en tirsdag) blev der nedsat en politiret i Stubbekøbing. To håndværkersvende havde nemlig natten mellem søndag og mandag begået "udsvævelser, støjen og ustyr" på gaden, hvorved politiet blev nødt til ved hjælp

af 4 borgere at lade dem bevogte på rådstuen natten over for at skaffe indvånerne ro og sikkerhed. De to karle, Jens Samuelsen Gjelstad, skræddersvend hos Lars Koch og Rasmus Olsen, skomagersvend hos Ole Schmidts enke, var de fæle gerningsmænd. Der var også indkaldt som vidner politibetjentene Mathias Lange og Jens Mode m.fl.. Vidnerne, Mathias Lange og Jens Mode, forklarede:

"Sidstleden Aften eller Nat mellem Søndag og Mandag, efter at de vare gangne til Sengs, hørte de, som boe omme i Nørre Gade en meget høy og støyende Allarm paa Gaden henne ved Torvet, saa de troede det var Slagsmaal, stode derfor op og oplugte Mathias Lange sit Windue og hørte Støyen og Allarm, men da det var saa langt borte kunde han ikke forskielle Ordene - De indfandt sig derefter hos Byfogden og da var Allarmen lige uden for Byfogdens Dør, hvor de, som stod inden for, tilligemed Byfogden, som endnu var inde, da hørte at indstevnte 2de Svenne stod og klammedes med Vægteren, at de paastod han skulle gaae bort og raabe, og han derimod sagde dem der han havde lov at staae, han var paa sin Post, men de skulle gaae, hvorhos han og adskillige Gange spurgte hvad de ville med Svendene derimod ville ikke sige, tiltalte Vægteren med megen høy og heftig Stemme og ville ikke vige men meget meere nærmede sig Byfogdens Dør og Winduer, hvorhos de tvang Vægteren til han skulle enten skaffe Byfogden eller hans Fuldmægtig"

Sådan fortsætter det 7 sider endnu, men jeg må jo stoppe. Imidlertid vidner ovennævnte om, at det ikke kun er i vore dage, det er farligt at færdes på gaderne om aftenen og natten. Selve sproget er jo herligt og svulstigt, naturligvis oprindeligt skrevet med gotiske bogstaver, men jeg har bibeholdt stavemåden og de store begyndelsesbogstaver. Mathias Lange døde den 5. april 1829.

Hans far Philip Philipsen Lange, er den ældst kendte Lange i Stubbekøbing. Han må være blevet født ca. 1711, men hvor vides ikke, i hvert fald var det ikke i Stubbekøbing, hvor kirkebøgerne går endnu længere tilbage.

Det første vi ved om ham er fra 1737, hvor hans datter blev født og døbt i Stubbekøbing kirke. Hans første kone, Maren Kirstine Johansdatter, blev begravet i 1750. Hans anden kone, Anne Elisabeth Mathiasdatter, som var min 4 gange tip-oldemor, blev gift med Philip Lange den 8. juli 1750 i Sønder Kirkeby. Her står han nævnt som: "den agtbare og fornemme Borger og Enckemand". Det bliver finere og finere!

Philip Lange fik en forfærdelig masse børn, 12 i alt, men de 5 døde allerede som små. Han var handskemagermester i Stubbekøbing og døde i 1763. I hans skifte fremgår det, hvor stort hans hus var, nemlig:

en dagligstue med alkove, en østre stue, en bødkerstue, et barnekammer, et køkken og så var der gården (gårdspladsen), hvor han både havde en hvid ko, 4 får og en so.

For at give et lille indblik i, hvordan en stue var indrettet dengang, vil jeg her kort anføre, hvad der befandt sig i dagligstuen:

Et firkantet bord, en kistebænk, 3 fyrrebænke, et skråskab med lås og nøgle, en fyrredragebænk, brunt anstrøgen, en tronstol, 2 halmstole, 2 små skamler, en messinglyseplade, et lille spejl i brun ramme, en tolvpunds bismær og et lerkrus samt en alkove, hvori der var:

en blåternet overdyne, en blåstribet bolsters underdyne, et par blålærredslagner, en tin tepotte og et kobberfyrfad.

Man kan undre sig over, hvad en tepotte bestilte i alkoven, mon det har været en erstatning for en natpotte? Og denne familie var ikke engang fattig, der bliver et pænt overskud, når alle udgifter og gæld er trukket fra, til den efterladte familie. Så kigger man sig omkring i sine egne hyggelige stuer og er taknemmelig for vore tiders komfort og varme.

Dette var blot små træk fra min slægtshistorie, som alt sammen har udspillet sig for lang tid siden i min egen barndomsby. Det er sjovt at tænke på, når man går i Grønnegade, at her har min tiptip osv. oldefar også gået, blot langt under vore dages gadeniveau, og forskellen mellem dengang

og nu har han jo været med til at fylde op! Jo, historien har sandelig sin betydning og er med til at knytte os tættere til det sted, hvor vi er født og opvokset.

Jeg håber, denne lille beretning vil være medvirkende til, at andre får blod på tanden og går i gang med at udforske deres slægts historie på deres fødeegn.

Anne Øgendahl.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

MAN HOLDT SKAM PÅ DYD OG MORAL

-o-

Ved at studere de gamle kirkebøger, bl.a. med henblik på slægtsforskning, støder man på mange pudsige ting, der giver indblik i datidens sæder og skikke. Hør blot hvad Sigrid og Bodil Skytte har fundet i Horreby kirkebog.

Først vil det nok være på sin plads at oversætte ordet Lejermaal. Det betyder i vore dages sprog: sexforbindelse udenfor ægteskab. Når man ved, hvor let det tages i nutidens Danmark, kan man næsten ikke forstå, at der for kun 300 år siden blev taget så strengt på sexforbindelser, som vi her skal høre om det.

I kirkebogen står det skrevet:

"Om Lejermaal er at agte dette Efterfølgende:

Saasom for nogle Aar tilforn var udgaaet en kongelig Befaling, at Militaire Personel, som bleven udlagde til Barnefadere ved Lejermaal, skulle forskaanes for at udstaa Kirkens Diciplin.

Saa haver mange misbrugt Forordningen, hvorfor det har behaget hans kongelige Maeÿtt at forandre denne Forordning og lod derfor een anden udgaae 1696 dend 29. Decembre, hvis Indhold er kortelig denne. N.B. om Officerer og gemene; at De, som tjener til Lands och Vands och er ugifte; 1'ste Gang være forskaanede for aabenbare Skriftemaal og Bøder, 2'den Gang skal de bøde og udstaa Kirkens Diciplin: - 3'die Gang skal de, om

de sig ved Lejyermaal forseer, foruden Forskriften skal stilles i Jern til Skuldrene, og arbejde i trej Aar ved Fæstningstjeneste."

Men det bliver meget værre, for nu de, som er gifte, der falder hammeren ganske alvorligt:

"Men de som ere Festegille forstaaes, at militaire Personer skulle lste Gang staa aabenbare Skrifte, 2den Gang baade staa aabenbare Skrifte og slaas i Jern til Arbejde ved Fæstningerne.

Og dersom nogen ellers af dømte Personer falskeligen lader sig antage til Barnefader, da om han er Soldat, Rytter eller Dragon, da skal han løbe igennem Spitz roden af 100 Mand 6. Gange, og siden sluttes i Jern paa Vand og Brød i 4 Uger: er han Baadsmænd, da skal hand 6 Gange springe fra Raaen, og i ligemaade sluttes i Jern paa Vand og Brød 4 Uger; men en Underofficer skal straffes paa Pælen 8 Dage efter hinanden og miste een Qvartals Gage, som skal lægges til Præsthuset.

(Se, nu var der straks tale om lidt indtægter for den gode præstestand!).

Nu troede de gode bønderfolk, at de også skulle slippe for skriftemålet i kirken, når de var taget i hor, men læser vi videre i Horreby Kirkebog, bliver vi klogere:

"Denne Forordning forstaaer Bønderne ikke anderledes, end de skulle være fri for Skriftemaal, der den paa Tingene blev oplæst og hafde (føend) nær indbildet alle Mand saadant førend Forordningen paa Prædikestolene blev oplæst, at de da særlig kunde høre og forstaa, at Forordningen handlede om Krigsfolkene."

Selvom man synes, at de "Militaire" bliver hårdt nok behandlede, så skal de altså ikke i kirken til skriftemålet, og det er såmænd nok ikke, fordi man har villet skåne folkene i forsvaret, men det har været et spørgsmål om at undgå at føre folkene til kirken. Så nu nøjedes man altså med at idømme de ovennævnte tre straffe, som jo kan synes hårde nok. - Her tales så slet ikke om de piger, der var involveret! Det spørgsmål vil vi tage op en anden gang.

Bende Øgendahl.

Den første Stampemølle, som lå for enden af Møllegade, nedrevet ca. 1930.

DE GAMLE MØLLER I STUBBEKØBING KOMMUNE

De ældste industrielt prægede anlæg til forarbejdning af landbrugets produkter, var møllerne som i det forrige århundrede i stort tal lå spredt ud over det ganske land, dels som vindmøller, der knejsede på bakketoppene, og dels som vandmøller der mere beskedent lå gemt i dalene hvor åerne havde deres løb.

Desværre er ingen af vindmøllerne bevaret i vores kommune, og et kulturhistorisk minde om den første fase i samspillet mellem landbrug og industri er dermed væk.

På hele Falster var omkring år 1770 ikke mindre end 37 vindmøller, samt vandmøllerne i Stubbekøbing og Nykøbing - der har også været vandmøller andre steder på Falster før den tid, blandt andet nævnes Tingsted, Lundby samt Stadager møller, ligesom der også har været en i nærheden af det nedrevne Bønned slot, og ved Donnemose, den har vel nok hørt til den forsvundne Halskovgård, som lå der i nærheden. Så var der vandmøllen i Stubbekøbing, den var indrettet til stampemølle, da den hørte under det Classenske Fideicommiss, men endte senere som mølle til formaling

af korn. Den første vandmølle i Stubbekøbing lå for enden af Møllegade, men blev senere flyttet ca. 250 meter længere mod øst, hvor selve huset stadig står som et minde om en svunden tid.

Der var 2 slags vindmøller, den ældste, "Stubmøllen" og den senere "Hollandske vindmølle". Der var den ulempe ved stubmøllen, at når vinden skiftede retning, måtte hele møllen drejes for at følge efter. Kværnene kom derved ud af balance, "ud af hæng", og det tog altid nogen tid at få balancen i orden igen. Den hollandske vindmølle er nemmere at dreje, idet det kun er hatten med vingerne, der skal drejes, så det ændre ikke noget i kværnenes balance-system. De danske vindmøller var betydelig kønnere end de hollandske møller i hjemlandet, her i landet er møllehatten pæn rund med ophøjet knap i midten, medens den i Holland er kantet, hvorfor den har fået betegnelsen "kasket", den kunne dog ses få steder her i landet. Selve skroget kunne også variere lidt, man sagde at nogen var mere tykmavet end andre, Stubbekøbing gamle mølle havde altid ry for at være den smukkeste på Falster.

Møllehuset på stubmøllerne var i mange tilfælde beklædt med træspåner, andre var tækket med strå. For at komme op i stubmøllen, skulle man klatre op af en stige, der hang ned fra møllehuset, og uden om møllen var en række pæle, som skulle markere vingerens rækkevidde.

Man glemmer det aldrig hvis man har oplevet atmosfæren i, og omkring en vindmølle, når vingerne suser rundt og rundt med vældig kraft, som mølleren og hans veltrimmede maskineri aver og omsætter til den ønskede energi, hvor træværket knirker og knager, kværnene knaser og knuser, hjul og aksler dirrer og durrer, kværner og sigter, risler og rasler, luften er fyldt med melstøv og lugten af korn, sække og træværk.

Det var en dejlig legeplads for os børn, men den har vel nok været meget farlig, men det tænkte vi nok ikke på når vi færdedes oppe ved de store kæmpetandhjul, der var op til to - tre meter i diameter og med store tænder af træ som greb ind i hinanden, det fortælles at på Oure mølle var der en dreng, der blev knust imellem disse hjul i det forrige århundrede.

Mølleriet var oprindeligt et privilegeret erhverv med eneret i et bestemt område, men disse privilegier blev ophævet 1 1852, og mølleriet blev et frit erhverv, og det var der mange møllersvende der benyttede sig af og byggede deres egen mølle, derfor fik vi mange nye hollandske møller i sidste halvdel af forrige århundrede, ligesom der rundt om på gårdene blev rejst mange af de små såkaldte gårdmøller, de ejedes som regel af to eller flere gårde, men de blev navnlig brugt til formaling af foderkorn.

Mølleren var de fleste steder en agtet og respekteret mand, med lidt større horisont end egnens øvrige befolkning, i hans stue stod ølankret og kaffepunch altid til fri rådighed mens man ventede på melet eller grutningen, mange digtere har skildret mølleren som den rige, berejste og fornuftige mand, hvis døtre var mere eftertraktet end egnens andre piger, maden var som regel god, og hvis det var en mølle med landbrug til, kunne standsforskellen mellem møllersvendene og landbrugsmedhjælperne iagttages, for møllersvendenes senge var udstyret med tangmadrasser, mens der kun var halm i landbrugsmedhjælperens.

Endnu i 20'erne havde møllerne en betydelig forretning med formaling af korn, forskelligt fra egn til egn ganske vist, for det var i de år at højspændingsværkerne trak deres tråde ud over det ganske land, og maskinfabrikkerne begyndte samtidig at fremstille små kværne, så flere og flere gårde fik deres egne møllerier, men der var dog stadigvæk de mange små landbrugsbedrifter som havde et stort husdyrhold, så det gav grundlag for handel med korn og foderstoffer for mange møllere, at denne handel så medførte en udstrakt kreditgivning med tab på udestående fordringer, var jo en følge af de dårlige tider for landbruget, endvidere havde man på alle møller et stort salg, ganske vist i små portioner, til alle de jordløse, det var mindre håndværkere, arbejdere, pensionister, og det var jo almindeligt at de havde både høns og grise til eget forbrug.

Men efterhånden som de små landbrug så forsvandt, og de større selv fik kværne, eller satte deres besætninger ud, og samtidig drev brugsforeninger og købmænd flere steder almindeligt kundemølleri, samt handel med korn og

foderstoffer, så flere og flere af de gamle møller forsvandt fra det danske landskab, som de med deres smukke silhuet og arkitektoniske skønhed havde præget igennem århundrede. De havde været med til at give landet karakter og egenart, mange gader og stræder er siden opkaldt efter møllernes beliggenhed, som her i kommunen, hvor vi har: Møllebakken, Møllegade, Møllegårds Allé, Møllemarken, Møllestræde, Møllesøvej og Møllevej.

Endvidere er mange af vort sprogs bevingede ord hentet fra møllernes verden, for eksempel: "Den der kommer først til mølle, får først malet". Eller "Det gælder om at have rent mel i posen". "Man kan ej blæse og have mel i munden". Man taler også om at "Få vind i sejlene". Eller "Det er vand på den eller dens mølle". "Der er lys på møllen".

Men møllen har igennem tiderne også været brugt som romanemne, mest kendt er vel nok Karl Gjellerups "Møllen", som flere gange har været filmatiseret. Gjellerup var iøvrigt opfødt på Nordfalster.

Da krigen kom i 1914, og elektriciteten blev rationeret, dukkede der en ny type møller op, dem kaldte man for vindmotorer eller klapsejlere, de havde 4-6 vinger med drejelige klapper der dannede et jalousi, når møllen var påsejlet dannede de så en vindskævv rektangulær flade, til krøjning anvendtes endten et par små vindroser eller en vindfløj, så vingerne automatisk blev drejet i vind, vingerne var anbragt på et jernskelet, som mange steder var anbragt på tagryggen af staldbygningerne.

Og nu her i 80'erne er der så kommet en ny type møller til elfremstilling, men det er jo en anden historie.

Af vindmøller har der her i kommunen været møller følgende steder gennem tiderne:

STUBBEKØBING: Fibigermøllen som den kaldtes, stod ude vest for byen, det var en af de kønneste stormøller her på egnen, det var en hollandsk mølle som var anbragt ovenpå et langt møllehus, hvor den stod midtfor, så kunne vognene køre ind under møllen gennem en port, og sækkene blev så hejst op i møllen for at blive malet. Møller Andersen,

der erhvervede møllen i 1900, nedrev den i 1904, men selve huset blev stående til helt op i 60'erne, og der blev drevet gartneri af møllerens søn, hande!sgartner Poul Andersen. Møllen blev efter nedrivningen genopført i Idestrup, hvor den var i brug til helt op i 50'erne.

Falkerslev mølle og bageri.

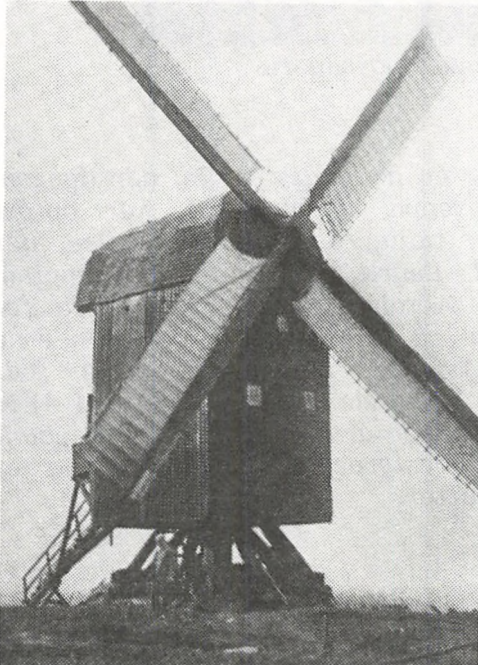
FALKERSLEV: Som også var en hollandsk mølle, der ligesom Stubbekøbing var anbragt ovenpå et møllehus, var opført i 1862 af møller Frisenette, tidligere møller i Meelse, der var forskellige ejere indtil Laurits Larsen købte møllen i 1916 af kreaturhandler P. Abraham. L. Larsen havde før den tid haft Riserup mølle på Nordfalster, og i 90'erne havde han haft en mølle i Amerika. Larsen var iøvrigt født på Vejringe mølle. Møllen i Falkerslev blev nedrevet i 1948 af Laurits Larsen, der også i mange år drev bageri på ejendommen Nykøbingvej 145, hvor resterne af møllen i dag er bolig for den gamle møllers datter.

NR. ØRSLEV: Hollandsk vindmølle som var bygget i 1862, og nedrevet i 1929 af møller H. C. Christiansen, der overtog møllen i 1921 efter sin far Rasmus Christiansen, der købte den i 1912. Her var også bageri til, som var i drift flere år efter møllen var væk. Møllen stod på Nykøbingvej.

LIDSTRUP: På Lidstrupvej 47 stod også en mølle, jeg ved desværre ikke meget om den. Den blev opført 1836 af den kendte fabrikant A.C.Rasmussen, Stubbekøbing, og det var en hollandsk mølle.

SDR. KIRKEBY: På Møllestræde i Kirkeby stod også en mølle, hvornår den forsvandt ved jeg ikke, men mølleren hed Johs. Jensen.

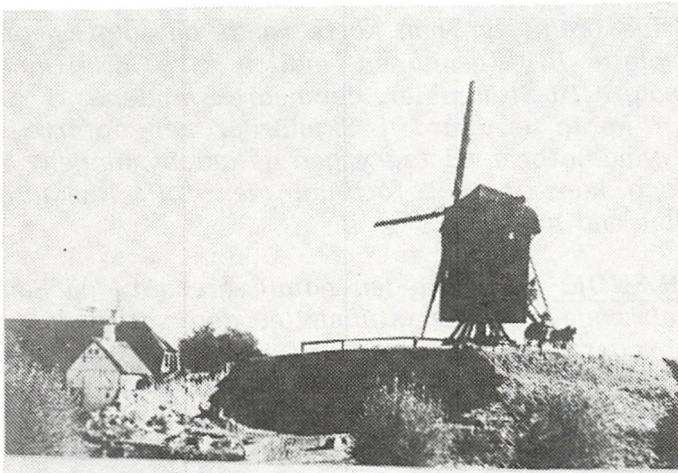
HORREBY: Møllen her blev nedrevet i 1919, og på pladsen hvor den lå, blev bygget en skole dengang. Ejeren igennem flere år hed Jensen, der samtidig drev bageri på den modsatte side af vejen, bageriet blev senere solgt til bager Kæpp, som senere flyttede ned i den anden ende af byen.

Horreby Stubmølle.

Bregninge mølle og bageri på Slotsvej.

Stubmøllen i Maglebrænde.

VEJRINGE: Allerede i 1838 stod en stubmølle i Vejringe, men den blev nedrevet i 1904, og så blev der opført en hollandsk mølle på Løvendal 4, den havde tidligere stået i Kippinge, bagved kirken, den hed dengang Klinte mølle, men mølleren på den nærliggende Ø. Kippinge mølle købte den til nedrivning, så var den konkurrent jo væk, og så blev møllen opført i Vejringe af Klaus Rasmussen, derefter kom der en ejer, der hed M. Dahl, og fra 1928 A. Holm, og fra 1931 møller Hans P. Hansen, der nedrev møllen.

ÅSTRUP: På Lundeskolevej 9 lå en hollandsk mølle der var opført af møller Chr. Nielsen i 1863 efter at møllenæringen var givet fri. Møllen var i drift til 1928, men efter den tid fortsatte mølleriet stadigvæk med en petroleumsmotor, som trækraft nogle år, den sidste møller hed Jakob Jensen, han var iøvrigt også bødker og fremstillede dritler til Åstrup mejeri.

BREGNINGE: Her har der været drevet mølleri i flere hundrede år. Den sidste mølle, som var en af de hollandske, stod ned på Slotsvej 6, i nærheden af det nu nedrevne Bønned slot. Da møller L.P. Rasmussen overtog møllen i det forrige århundrede var her også høkerbutik, det er det vi i dag kalder for en købmandsbutik, senere begyndte Rasmussen også at bage brød, som han kørte rundt og solgte i omegnen. I 1910 solgte L.P. Rasmussen møllen til Chr. Ungermænd, der igen solgte til Steinmeier, der nedrev møllen. Rasmussen købte en gård i Skjoldrup, her opførte han en af de nye vindmotorer på tagryggen af ladebygningen. Mølleriet her var dog kun til eget forbrug, men L.P. Rasmussen hed aldrig andet end mølleren.

MAGLEBRÆNDE: Ude ved den gamle grusgrav på Sørslevvej 2 i Maglebrænde, stod en stubmølle, den var bygget i 1832 af møllebygger A.C. Rasmussen i Stubbekøbing. Mølleren, der var her i begyndelsen af dette århundrede havde et hestekøretøj, og med det kørte han ud på gårdene og hentede kornet, som han så kørte hjem og maled, hvorefter han så kørte ud med det færdige produkt, det kunne være svineføder, men det kunne også være mel. Den blev nedrevet ca. 1915.

SÆRSLEV: På Eriksdal ved Horbelev har der også været mølleri, om der nogensinde har været en vindmølle der, ved jeg ikke, men ejeren i gennem nange år, Jørgen Hansen drev mølleri for Særslev og omegn med en petroleumsmotor. Den ophørte omkring 1928.

HORBELEV: På Møllevej 5 i Horbelev stod en af de særprægede møller. Den var muret op af sten helt op til hatten. Det var sjældent man så det her på egnen. Dybbøl mølle er en af de få, der er tilbage, som er muret op. Møllen her blev aldrig kaldt andet end Kampers mølle, idet mølleren igennem flere år hed Kamper. Efter ham kom en møller, der hed Vald. Jørgensen, og den sidste møller var Johs. Frederiksen, han rev møllen ned i ca. 1935. Stenene blev solgt til en gårdejer der i nærheden, som brugte dem til en ny gård.

Der blev her, som på andre møller drevet bageri, det fortsatte flere år derefter.

OURE: Det var en af de rigtige gamle møllegårde, der lå ude på Ourevej 24, her var der landbrug til møllen. Det var en hollandsk mølle, som var bygget i 1802 af møller Becker, i hvis slægt møllen var indtil 1914, da Peter Foged, som ejede det nærliggende Karlsfeldt købte møllen af Beckers svigersøn, møller Schade. P. Foged drev møllen ved en bestyrer, indtil den blev nedrevet i 1942.

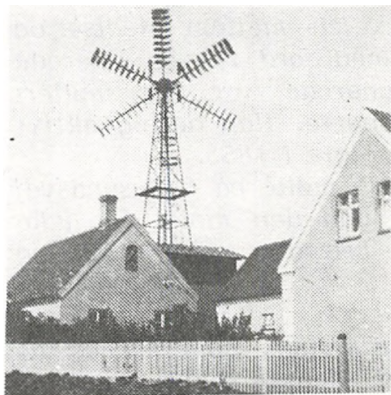
MEELSE: Den første mølle lå på vejen mellem Meelse og Bregninge, det var også en mølle med jord til, og allerede i begyndelsen af det forrige århundrede var her mølleri og der var en møller, der hed Frisenette. Han deltog aktivt i det offentlige liv på det tidspunkt, solgte i 1855. Senere blev der opført en ny hollandsk mølle på Grønsundsvej 294, her var der samtidig bageri, men den mølle fik ikke lov at stå ret mange år, idet den brændte i året 1923 og blev aldrig genopført.

Så var der de små hollandske gårdmøller, som ejedes af en eller flere gårde, der benyttede dem til formaling af korn til eget brug.

Hos Jens P. Rasmussen, Lisegård i Sørslev stod en af dem til helt op i midten af 30'erne, ligesom den, der stod hos Ottar Palle i Bønved. På Skippergårdsvej i Moseby stod ligeledes en, og det gjorde der også på Brydsbjergvej, samt hos Lollike i Moseby og på Uglemosevej i Vejringe var en hos Ahrendt. Så var der den på Stangerupvej, som lå lige overfor Brings gård, Stangerupvej 9. Og så var der den hos L.P.Jacobsen, Stangerupvej 6, samt en på Lundeskolevej 12 samt en i Halskov. Ja, der har sikkert været flere andre steder, ja der var da også en her på Bregningevej, som ejedes af C. Ploug, Pilekær samt af min kones farfar Julius Nielsen, Rytterbjerggård, den blev revet ned i 1913, eftersom der var kommet elværk til Horbelev i 1912, og dermed også elmotorer. Men da krigen så kom i 1914 blev elforsyningen rationeret, ja så var der mange som fortød at møllerne var væk.

Af de nyere vindmotorer stod der en i Horbelev på hjørnet af Grønsundsvej og Eriksdalsvej, hos bageren, og der var også en på Bregningevej, den tilhørte den gamle brugsforening, som brændte sidst i 20'erne, og dermed forsvandt møllen også.

Som I ser, forsvandt alle de gamle møller desværre her fra kommunen, andre steder i Danmark var der nogle, der blev brugt som sømærker, eller de blev indrettet til beboelse, og derved blev bevaret for eftertiden, som et minde om et tusindårigt gammelt håndværk.

Bent Koch

Vindmotoren på hjørnet af Eriksdalsvej og Grønsundsvej i Horbelev.

DET GAMLE SOGNERÅD I SDR. KIRKEBY/SDR. ALSLEV

Ved kommunesammenlægningen 1970 gik sognerådene over i "historien" og blandt dem Sdr. Kirkeby/Sdr. Alslev kommune, en af de små kommuner i området.

Som sognerådsformand på daværende tidspunkt er også jeg gået over i historien, som den sidste sognerådsformand i Sdr.Kirkeby/Sdr.Alslev.

Som en følge deraf og på opfordring er det måske naturligt, jeg prøver på at skrive, hvad jeg erindrer fra denne tid. Jeg blev valgt ind i sognerådet første gang 1936, dengang var det at komme i sognerådet for mig at se, et borgeligt ombud mere end et politisk valg.

Indenfor de tre byer: Egebjerg, Sdr. Kirkeby og Sdr. Alslev udpegede man dem passende fordelt, som så blev opstillet til sognerådsvalget. Sognerådsperioden var ikke som normalt 4 år, men første gang 7 år. På grund af besættelsen 9. april 1940 forbød tyskerne valg, det blev senere holdt i 1943.

Den kommunale administration den gang kostede ikke noget, det var "borgerplatombud". Sognerådsformanden og kommunkassereren fik ingen løn og vi sognerådsmedlemmer havde hvert vort distrikt, hvor vi opkrævede skat og udbetalte aldersrente til de få personer, der fik det.

Sognerådet mødtes fast hver måned, hvor hver betalte for den øl og kaffe, der blev serveret, møderne var vel tilrettelagt af formanden, dog uden at vi menige medlemmer kendte dagsordenen i forvejen. Jeg husker heller aldrig, der har været noget under afstemning, vi talte os tilrette om tingene. Men et lille morsomt træk, et andet medlem og jeg, for hvem småpenge var store dengang i 30'erne, var blevet enige om, at foreslå at kommunen gav øl og kaffe ved møderne, men nu slog formanden i bordet, så kopperne klirrede, og sagde, at så længe han var formand, skulle der ikke nydes på kommunens regning, så dukkede vi nakken, der blev ingen afstemning!

Men det blev heldigvis andre tider med lidt mere demokrati. Jeg blev senere i 1958 valgt ind i sognerådet igen og i

1962 blev jeg valgt til sognerådsformand. I den mellemliggende tid var der sket en rivende udvikling indenfor det kommunale styre. Det var ikke borgerligt ombud mere, nu lå der mere politisk ansvar i det kommunale arbejde, og selv denne lille kommune, havde fået kontor og fast ansat kommunekasserer.

Jeg havde en dejlig tid som sognerådsformand gennem 8 år, som jeg tænker tilbage på med glæde. Vi havde et godt og fornuftigt samarbejde i rådet, uden de store problemer. For formanden var det selvfølgelig en meget stor lettelse med kommunekontor og kasserer, der samtidig virkede som sekretær.

Vi var nu kommet ind i en tid, hvor der kom en strøm af cirkulærer og bekendtgørelser hver dag, som vi trods alt skulle sætte os ind i, og så var det godt med en sekretær. Vi var en lille kommune, som ikke slog de store brød op. En af de opgaver jeg var glad for at være med til, var modernisering af vort lille alderdomshjem. Fra at være fattiggårdspræget blev det ændret til et hyggeligt hjem for de gamle, selv amtet roste os. En anden stor opgave var skolespørgsmålet, som dog startede før min formandstid, men som jeg syntes blev løst på en glimrende måde ved samarbejde med Karleby/Horreby kommune og resulterede i "Møllebakkeskolen". Udviklingen gik stærkt i disse år, og kravene blev større og større til kommunen med hensyn til service og udvikling og man anede, at de små kommuners tid snart var forbi. Det var ret naturligt at samarbejdet over kommunegrænserne måtte føre til en sammenlægning. Loven om kommunalreformen kom. Grænserne blev trukket, og diskuteret meget, ikke mindst i vor lille kommune. Vi havde to alternativer, og stod frit: Stubbekøbing eller Sydfalster, vi havde faktisk ret megen diskussion om spørgsmålet. Geografisk hører Sdr. Kirkeby/Sdr. Alslev til Sydfalster (Sønder Herred). Det økonomiske samarbejde mod nord, gjorde udslaget. Da værende indenrigsminister slog i bordet ved et møde med kommunerne i Nykøbing: Nu skal det være slut. I må bestemme jer!

Lidt mere tid, havde måske givet anden løsning, der burde

måske være rettet lidt mere i grænserne. Jeg har et sjovt eksempel angående kommunegrænser. En "Landevejsridder", kendt over det meste af Lolland-Falster som "Gå-Johannes" fandtes en morgen siddende død ved fyret i en af Orupgårds stalde, hvor han var gået ind for at varme sig. Johannes var det man kalder subsistensløs og ikke tilsluttet folkeregistret, så kommunen hvori han var død, var forpligtiget til det videre fornødne med begravelse o.s.v. Nu lå det sådan, at grænsen mellem Idestrup og Sdr. Kirkeby kommune går skråt ned gennem Orupgårds bebyggelse, således at kommunegrænsen skiller fyret i arbejdsstalden og fyret i herskabsstalden. Idestrup, som i første omgang var pålagt det fornødne, sendte papirerne til os, med besked om, at han var død i herskabsstalden (et ikke ukendt problem dengang, med at skubbe alt over til naboen). Tilfældigt kom overforvalteren på vort kontor den dag, så vi kom til at tale om det, og han oplyste os, at det var i arbejdsstalden, Johannes var død. Altså fik Idestrup æren af at begrave "Gå-Johannes".

Det hed sig i gammel tid, at kammerherre Tesdorpf i sin seng, lå med benene i Sdr. Kirkeby og hovedet i Idestrup kommune. Et gammelt vandløb har vel i sin tid været kommune-grænse.

Indtil 1868 styredes landkommunerne af et sognestanderskab, efter denne tid af sognerådet, en enestående periode for det kommunale selvstyre gennem 100 år.

A a g e R a s m u s s e n

H E S N Æ S
som
SAVVÆRKS- OG HAVNEBY
i 50 år.

Hesnæs Savværk 1918-20:

bagerst: maskinmester Lars Madsen, Hesnæs, Ole Hansen, Horreby, Hesnæs gl. skole, - Hans Hansen "graver", Bønned, fyrbøder Ebbe Hansen, Hesnæs, Carl Andersen Lejre, Hesnæs, Rasmus Frederiksen, Bønned, Frants Sibolak, Breininge, Lars Hansen "graver", Bønned, bestyrer Klitgaard Jacobsen.

midten: Rasmus Andersen, Hesnæs, Carl Nielsen, Bønned, Ejner Marcusen, Bønned, Otto Madsen, Hesnæs, smed Carl Nielsen, Hesnæs, Rasmus Otte, Hesnæs.

forrest: Jens Jensen, Breininge, Julius Larsen, Breininge, Johan Nielsen, Moseby, Johan Funch, Moseby gl. skole, Rasmus Piil, Hesnæs.

I årene fra 1912 og til anden verdenskrig var der stadig beskæftigelse til 30-35 mand på Østerskoven og Mellemskoven, medens man samtidig beskæftigede 20-25 mand på savværket, og hvilke muligheder havde der været for alle disse hjem i de to sogne, hvis ikke de to arbejdspladser havde været. Der var kun løsarbejde på gårdene, og det var mest sæsonarbejde, hvor imod skov og savværk gav fast arbejde hele tiden og lønnen var også bedre end ved landbruget.

Man begyndte tidligt om efteråret på skovhugsten, man var i reglen parvis sammen som makkere og det nævnte makkerskab gjaldt i mange tilfælde fra år til andet, og da skovarbejdet dengang var helt anderledes end det er i dag, vil jeg beskrive det som det dengang var.

Skovfogden viste ud som man sagde, det vil sige mærkede de træer som skulle fældes, og hvert makkerpar fik så deres træer tildelt, hvorefter man gik igang med fældningen. Når træet var fældet blev grenene afhugget og stammen streget af, hvor den skulle saves over, stykkerne skulle være så lange så de passede til længden af drittelstave, og det var et meget hårdt arbejde at skære de store bøgestammer så mange gange over med de save, man havde den gang. Herefter blev stykkerne rejst på enden, hvorefter der kom en særlig dreven skovmand og stregede dem til som de skulle flækkes ud, og han vurderede samtidig de enkelte stykker og skrev på dem. De fineste stykker blev nr. 1 og de blev kørt til savværket, nr. 2 blev solgt til brænde med betegnelsen kloy, og det med knuder i fik nr. 0 og blev ligeledes solgt til brænde.

Dog blev der også fældet særlig rette og flotte stammer, der ikke blev oversavet, de blev kørt til havnen og udskibet til industribrug andre steder i landet og dem kaldte man kævler.

Det kan i den forbindelse nævnes, at i 1918, hvor der var stort behov for egetræ til skibsbygning, da blev Arnevænge (et stykke meget flot egeskov med gamle og særlig flotte træer) hugget ned for fode og kævlerne, som var meget store blev kørt til havnen, hvor de så blev udskibet i særlig fladbundede skibe med sværd ved siden i stedet for køl, derved kunne de gå ind i havnen og tage de tunge laster

kævler, selvom der ikke var så stor vanddybde.

Arbejdet med hugningen stod på til helt ud i foråret, så blev mandskabet sendt i kulturen, som man sagde, der skulle ryddes og plantes nye træer, og mange af dem fremelskede man selv i egne planteskoler, så her var arbejde forår og sommer og ellers gravede man grøfter og satte hegn om de nyplantede områder, så derved blev skovarbejdet helårs. Endvidere havde skoven sine faste hegnsmænd, som boede i skovens huse, de havde frit brænde og en meget rimelig husleje. Der boede 1 ved Garnevraa, 1 ved Bondemose 1 ved Stubbehage og på Mellemskoven boede 1 ved Moseby Holt og på Hovedskoven boede to ved Garret, de blev ansættelsesmæssigt betragtet som tjenestemænd eller en slags funktionærer og fik, når de fratrådte på grund af alder en mindre pension, hvortil de selv havde indbetalt 1/4. Endelig må nævnes de såkaldte køremænd, der alle var forpagtere af en mindre landejendom og havde pligt til at køre træ fra skoven til savværket eller havnen. De boede langs skoven lige fra Hjortelund og til Tromnæs, så, som man ser, var skoven med sine tre skovfogder plus de før nævnte arbejdere en arbejdsplads, man kunne regne med for mange familier, og skoven var så basis for Hesnæs savværk, som herefter omtales.

Før 1912 -13 var savværket kulfyret og savsmuld og spåner blev kørt i stranden som fyld, men så i 1913 blev der foretaget en større modernisering.

Der blev bygget ny skorsten og købt en efter den tid meget stor dampkedel, jeg husker endnu det prægtige syn, da den på blokvogn trukket af 24 heste blev kørt til Hesnæs. Man fik ny dampmaskine på 150 hk. med en af denne trukket dynamo, der lavede strøm til elforsyning af hele Hesnæs by.

På hver maskine i savværkshallen blev sat spånsuger og alt derfra samt affald blev blæst ind i det store fyr, så nu var man selvforsynende med brændsel.

Og hvad lavede man så på savværket?

Hovedproduktionen var drittelstave, de blev skåret ud af det nævnte nr. 1 træ, først klodset op på båndsave, senere splittet ud i stavetykkelse på rundsave, hvorefter de blev kørt ud på pladsen og stablet i høje stabler for at tørres, det var så vinterhalvårsarbejdet.

Om sommeren når de var blevet tørre blev de kørt ind igen - blev høvlet og krøset og der blev skåret bunde m.v. og tilsidst blev de bundtet, så de var lige klar til en bødker kunne samle dem til smørdritler.

Af kævlerne blev skåret planker på bloksaven og af granstammerne skar man bygningstømmer.

Man beskæftigede som nævnt 20-25 mand foruden en savværksbestyrer og en formand, en maskinmester og en smed.

Bestyrer og maskinmester havde tjenestebolig ved savværket.

Omkring 1930 er imidlertid brug af smørdritler i stærk aftagen, man går over til pakkesmør, og det ændrer så produktionen helt, nu kom der nogle år, hvor den største produktion blev jernbanesveller til statsbanerne, og man begynder at skære bøgetræ til møbelfabrikation.

Man kører så videre med skiftende produktioner indtil 1967, hvor der ved en voldsom storm faldt 5 års hugst på en dag, heraf alene 40 td. ld. bøgeskov.

Det var en stor opgave, at få alt det træ udnyttet og savværket blev midlertidigt udvidet, og man gik over til eldrift og i den periode beskæftigede man 40 mand, men det fik ret hurtig ende, det var ekstraordinære forhold og efter den tid er driften lidt efter lidt blevet nedsat og savværket er nu nedrevet og den før så værdsatte arbejdsplads er væk.

Jeg har nævnt havnen som udskibningshavn, men også den fungerede i sin tid som selvstændig arbejdsplads.

Sejlrenden ind til havnen ville jævnligt sande til og for at holde den og havnen farbar, havde havnen sin egen muddermaskine, som holdt disse ting i orden ved en gang hver sommer at grave ud, hvor der var sandet til. Det var dels folk fra savværket, men også fra skoven, der havde arbejde på den.

Der hørte to pramme til den og når en var fyldt blev den ved hjælp af et hånddrevet spil slæbt til en ankerpæl ud for Holtebakken, hvor man så tippede af. Fremdriften på selve muddermaskinen var også et håndspil.

Administrationen af havnen lå i mange år i hænderne på den myndige havnefoged V. Lybecher, som også var toldembedsmand.

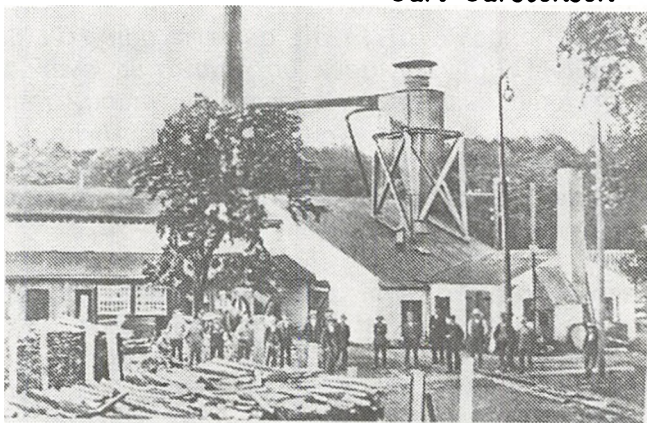
Hesnæs som fiskerby er så omtalt i bogen "**Aastrup sogn paa Falster**" så det ikke behøver at gentages.

Som lidt erstatning for savværket fik man 1963 på initiativ af Valdemar Petersen bygget en fiskefiletfabrik, som nu er blevet en afdeling af A/S Rahbek Fisk i Stubbekøbing, man har dog bevaret navnet **Hesnæs Fisk**, meget korrekt for det var i Hesnæs det begyndte.

Havnen er hele sommeren benyttet som lystbådehavn, både af danske, men også en meget stor skare udenlandske kommer hvert år.

Hvad vil man så med Hesnæs fremover - ja, det afhænger dels af ejeren, Det classenske Fideicommis og dels af de kommunale myndigheder, vil man lave lokalplan for området og udstykke eller skal Hesnæs blive det, det er i dag - **et kønt sted for nogle få beboere og et udflugtsmål?**

Carl Carstensen

Gamle dage i Aastrup Sparekasse

**H. P. Skytte - 1907
Aastrup Sparekasse**

**Bodil Skytte - 1907
Aastrup Sparekasse**

I 1985 bliver Andelsbankens filial i Åstrup sluttet sammen med Horbelev, og bankvirksomheden flyttes til Horbelev. Dermed afsluttes igen et kapitel af Åstrup Sparekasses historie.

Det giver os anledning til at tænke tilbage i tiden, så langt nulevende menneskers erindringer endnu rækker.

Åstrup Sparekasse er beskrevet i bogen "Åstrup Sogn på Falster", men det kan måske være af interesse at fortælle nogle personlige erindringer om tiden, da H.P.Skytte var bogholder i sparekassen.

Hans Peter Skytte var min morfar, og Sigrid, min mor, var næst yngst i børneflokket, født 1882. Mor har fortalt meget om sin gode barndom på "Rytterbjerggård" mellem Horbelev og Bregninge. Her havde børn og dyr fri udfoldelse. Børnene blev ikke opdraget med lussinger som andre steder. Det værste var, når morfar så streng ud og sagde, "kan

du så holde dig i skindet -", så var det alvor.

På "Rytterbjerggård" blev oprettet fællesmejeri for de omliggende gårde. Det var før andelsmejeriernes tid. Mælken blev hentet, kærnet til smør, og under stuehuset var der indrettet en dyb ostekælder af kampesten. Hans Peter gjorde sig hurtigt klog på mejeridrift, og hans næstældste datter, Hanne, stod for ostefremstillingen. Det var meget arbejdskrævende år. Sigrid kørte med sin far til Nykøbing, når de var ude med smørdritlet og oste, som blev solgt til de store købmandsgårde. På disse ture blev der fortalt mange historier. Hanne blev gift med Mads Peter Schmidt og lagde derefter sin arbejdskraft i driften af Nørre Ørslev Højskole.

Maren, morfars ældste og kønneste datter, blev gift 1885 med Hans P. Jensen, "Gammelsminde" i Horreby. Dette store bryllup var mors første erindring.

1893 blev morfar udset til at være bogholder i Åstrup Sparekasse, og det var nok hovedopgaven i hans liv. Arbejdet med gård og mejeridrift måtte afsluttes, men før familien kunne flytte fra "Rytterbjerggård" til Åstrup, måtte en ny sparekassebygning opføres. Min mor fortalte, at hun kørte med til Åstrup, når der var åbent for indbetaling og udlån. Hun sad på hestevognen med pengekassen og dokumentkisten og hjalp siden morfar med bogføring og sammen-tælling som "sparekasseselev". Mor var da 12-13 år. Når morfar skulle tale med alle de folk, der kom, var det godt at have en elev til at skrive op og huske, - men tælle sammen så hurtigt som morfar, kunne hun ikke. Indtil sparekassen blev færdigbygget 1895, gjorde de mange ture sammen i embeds medfør.

Den nye røde bygning lå i en dejlig stor have, men mormor fik ikke sit ønske opfyldt om, at facaden skulle vende mod syd (som Andelsbankens gule bygning nu). Dengang vendte facader mod vejen, og stuerne kom derfor til at nøjes med vestsol, kun karnappen i havestuen lå mod syd. Men der blev indrettet brusebad, og det var usædvanligt i 1895. Pumpen var i en mellembygning til stalden, så man skulle ikke ud i regn og sne efter vand.

I Sparekassen levede familien et roligt og lykkeligt liv.

Mor fortalte, hvordan morfar om morgenen kom løbende ned ad lofttrappen fra soveværelset, mens han sang: "Jeg har båret lærkens vinge, jeg har sunget højt dens sang..." så det kunne høres i hele huset. En anden af hans yndlingsange var, "Jeg er en simpel bondemand, og jævn og ligefrem..." han sang glad og lidt falsk. Han og mormor holdt meget af musik, og børnene lærte at spille klaver og synge. Sigrید gik til spil i Moseby præstegård, og Ottar sang svenske og danske romancer, da han blev voksen. Stueorgel og klaver stod i den lille spisestue.

Til venstre for hoveddøren var sparekassens kontor. To vinduer mod øst og et mod syd gjorde det meget lyst, det var ligeså stort som havestuen. Der var en høj egetræs skrivepult, så man stående kunne bogføre regnskaberne. I hjørnet stod et stort metalpengeskab, og midt på gulvet var et meget stort egebord med plads til 8 mennesker overfor hinanden og flere for bordenderne med bekvemme stole. Her holdtes bestyrelsesmøder og her drøftedes sagerne med kunderne. Dørene i sparekassen var altid åbne for kunder, naboer og venner fra nær og fjern. Bestyrelsesmøderne endte altid med spisning og festlighed. Højskolevenner og veninder kom om sommeren på besøg, der var sanglege og dans i haven, og morfar legede med - 2 mand frem for en enke - så løb han alt, hvad han kunne, så mormor smilede og råbet: "-men Håns dog-". Mormor var den milde myndighed i huset.

Dengang hjalp man hinanden i Åstrup. Mormor og andre koner bragte mad til familierne i fattighuset, mor har tit båret suppe og anden god mad til Hyttejohan og til Svenske Sara og andre, som trængte til alt, hvad de kunne få. Om søndagen gik mormor i kirke, der lå hendes salmebog og ventede på hende.

Det var en tid, hvor nødvendige forbedringer blev gennemført, Sygekasser - Højskoler - Brugsforeninger - Sparekasser - man kunne samarbejde om opgaverne. Man havde lært af erfaringerne, at samarbejde var nødvendigt for at opnå bedre livsmuligheder for alle.

Da H. P. Skytte i 1907 blev udnævnt til Ridder af Dannebrog, blev han bedt om en kort levnedsskildring til de kongelige ordeners historiograf: "Ifølge deres ærede skrivelse af 3 juni 1907 tillader jeg mig herved ærbødigt at fremsende følgende levnedsskildring:

Jeg er født 15 November 1842 paa Gaarden "Rytterbjerggaard" i Horbelev Sogn paa Falster. Min Fader Lars Mortensen Skytte var en af den Tids mest kundskabsrige Bønder, han var Sognefoged i cirka 30 Aar, men var mest en Hjemmets Mand, der ikke gjerne tog Deel i offentlig Virksomhed, min Moder, som var meget yngre, døde tidlig, 38 Aar gammel, jeg mindes hende med megen Kjærlighed, hun var den første, som medens jeg var Barn, hver Aften mindede mig om at folde mine Hænder og bede Fadervor."

Den Tids Almueskoleundervisning var ikke meget værd, og det var kun lidt Kundskab, man tog med sig ud af Skolelivet, men hele Livet lige til nu er blevet en Skole for mig, det mærker jeg saa godt.

Min Fader var svag, og allerede i 18 Aars Alderen maatte jeg overtage Gaardens Styrelse, da alle mine Søskende døde i meget ung Alder. Det var meget for tidligt efter Udviklingen, og det sporedes ogsaa igjennem flere Aar, hvor mit Liv var alt for overfladisk.

Imidlertid jeg fandt en god Hustru, og Tid efter anden blev der mere Alvor og Erfaring over mig, og særlig efter at vi havde sluttet Venskab med en dybttaenkende, inderlig troende Gaardmandsfamilie, blev Livet meget rigere for mig. Jeg har i mange Aar sammen med min Hustru været i en Afholdsforening og nyder kun Vand.

Jeg blev tidlig - i Modsætning til min Fader som ikke tog Deel - ivrig Politiker, og afdøde Folketingsmand Berg var mit Ideal. Erfaringens Skole var jo for lille, og jeg blev ivrig Radikaler, førte i mange Aar den politiske Bevægelse i Maribo Amts 5. Valgkreds, og da vor gamle Folketingsmand veg en Streg til Højre, stillede jeg mig imod ham og blev i Januar 1878 valgt ind i det danske Folketing, men jeg kom til at føle, at hverken mit Helbred eller mit Livsindhold kunde trives paa saa fremskreden en Plads, og allerede efter 3 Aars Forløb bad jeg om at blive fritaget for den Gjerning. Endnu følger jeg godt med i Politik, men min Udvikling har ført til, at jeg er blevet langt mere konservativ.

Bergs gamle Valgsprog "Ret for alle - Uret for ingen" har jeg mere tilegnet mig.

Den 11 Juni 1868 blev jeg 26 Aar gammel valgt ind i Bestyrelsen for en Landbosparekasse, som da havde bestaaet i 11 Aar, og som altsaa i Aar har holdt 50 Aars Jubilæum. 1893 den 11. August blev jeg valgt til dens Bogholder. Der var der, at min Lyst og min Livsgerning kom til at ligge, og jeg solgte min Ejendom og flyttede til Nabosognet Aastrup, som var Hovedsædet for Styrelsens Medlemmer. Jeg kom her til at se, at der gennem Sparekassen kunde udrettes ikke saa lidt baade i Retning af at faa Folk til at spare og at gjøre Renten for Laantagerne saa lav og lettilgængelig for Laantagerne som muligt, og jeg troer nok, at det, som med Styrke blev fremhævet ved 50 Aars Jubilæet, at Sparekassen havde overfor Laantagerne været som en Fader for sine Børn, var rigtigt.

Vi har dog aldrig lidt noget Tab af Betydning ved Anbringelsen af Sparekassens Midler.

Af offentlige Tillidshverv har jeg jo haft en Deel, som Sogneraadsmlem m.m. jeg har i en Aarrække været Formand for en Foredragsforening i Horbelev Sogn, som sikkert ved at tilkalde mange fremragende Talere har virket til meget Gavn for Sognene, ogsaa her i Aastrup Sogn har jeg været med at oprette en Foredragsforening.

Da det helst skal være kort, vil jeg ikke komme ind paa Beskrivelse af mere af det, jeg har været med til at fremkalde af nyt og tidssvarende." -

1916 blev morfar afløst af sin søn, Ottar Skytte, som ledede Sparekassen mod nyere tider. Efter min mormors død i 1919 flyttede morfar til Stubbekøbing, hvor han levede sine sidste år i huset på Frihedsvej. H.P. Skytte beholdt alle dage sin beskedne titel, "Bogholder", den står på hans gravsten på Åstrup kirkegård.

1966 oprettedes "Spare- og Lånekassen for Åstrup Sogn og Omegns Mindelegat".

Legatet uddeles nu årligt til uddannelse af unge og til kulturelle formål til gavn for Åstrup og Horbelev sogne.

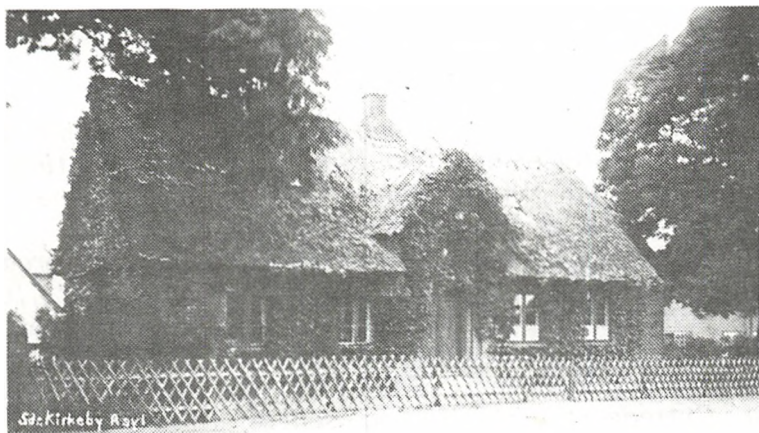
1966 oprettedes "Spare- og Lånekassen for Åstrup Sogn og Omegns Mindelegat". Legatet uddeles nu årligt til uddannelse af unge og til kulturelle formål til gavn for Åstrup og Horbelev sogne.

Det er et smukt minde om den gamle sparekasse.

Bodil Skytte,
Bønnet, 1985.

**Sigrid og Ottar Skytte,
Åstrup Sparekasse - 1910 -
elever på Vordingborg Seminarium.
De blev begge lærere, Ottar senere
sparekassedirektør.**

"Asylmor" Valborg Andresen fortæller.

Efter min konfirmation gik jeg med ind som medhjælper i mine forældres gartneri i Væggerløse. Jeg var meget glad for mit arbejde, men regnede ikke med, at det skulle være en livsstilling. Mine planer var at komme til at arbejde med børn, som jeg gjorde i fritiden med søndagsskolen og i spejderarbejdet. - Dog det kom først efter et par højskoleophold og et 3 måneders ophold i Norge.-

Efter hjemkomsten fra Norge gik jeg nogle måneder for at finde ud af, hvad jeg skulle begynde på, indtil da havde det altid gået glat med at finde på, hvad jeg skulle bruge mit liv til. Jeg tænkte på lidt forskelligt, men så samlede mine tanker sig om at læse til fritidshjemslærer, men inden jeg kom igang, var der en af mine venner, der havde set en annonce fra Det Classenske Fideicommis at de søgte en bestyrerinde til Asylet i Sdr. Kirkeby. Jeg slog det i første omgang hen og sagde, at jeg hellere ville have med lidt større børn at gøre, fr. Berg, som hun hed, blev skuffet, for hun syntes, hun havde fået det fra Gud at skulle sige det til mig. - Da jeg kom hjem og talte med mor og far om det, syntes de, at jeg skulle sende en ansøgning, de ville gerne have mig lidt i nærheden, jeg var ene pige mellem tre brødre. - Det blev så resultatet, at jeg tog op til min gamle lærer, lærer Hegelund, og der fik en anbefaling, som jeg sendte sammen med ansøgningen. Så gik jeg roligt og ventede på svar, og hvis det blev positivt, så måtte jeg regne med, at det var der, Gud ville have mig, ellers ville jeg begynde at læse. - Så kom brevet, og der stod,

at jeg var antaget og kunne begynde pr. 1. september 1952. Jeg tog over og talte med frk. Nielsen, som på det tidspunkt ledede Asylet, jeg kendte hende lidt i forvejen, hun blev glad, da hun hørte, at jeg skulle afløse hende. -

Frk. Nielsen's tid på Asylet blev til 29 år, og hendes forgænger frk. Christoffersen til 35 år. Da frk. Elise Christoffersen gik af, flyttede hun til København, jeg har forstået, at hun blev blind på sine ældre dage. Ved sin død blev hun overført til kirkegården i Sdr. Kirkeby. - Frk. Margrethe Nielsen flyttede til Meelse og senere til Horbelev, hvor hun døde for nogle år siden.

Jeg har forstået, at da Asylet blev oprettet, var det kun beregnet for arbejdnernes børn under Corselitze, de var der om formiddagen, og så om eftermiddagen var der syskole for skolesøgende piger, det var inden det kom ind under skolen. Dog det med syskolen var ophørt nogle år før jeg kom. -Ja, hvor skal jeg begynde? - Jeg lader tankerne gå tilbage, og nedfælder minderne i den rækkefølge de kommer.

Jeg begyndte 1. september, det var lige før roetiden rigtig satte ind, og på den tid var der altid flest børn. Jeg havde i starten en 20-25 børn hver dag fra 8 morgen til kl. 17., og om lørdagen lukkede jeg kl. 12. - Børnene var i alderen fra 2 år og op til 7 år, dog skulle de være nogenlunde renlige, inden de kom. - Det kunne være en meget streng dag med så mange børn, og når de var gået hjem, skulle jeg igang med at gøre rent, og bære brænde og tørv ind til næste dag. I Asylstuen var der en kakkellovn, hvor der ikke var en skærm for, det påtalte jeg overfor min overordnede, så det fik jeg lavet i min tid.

Til at varme i min lejlighed havde jeg et centralkomfur. -Når jeg fik sovet, var jeg frisk til at tage imod børnene igen. Jeg synes aldrig, jeg har haft svært ved at klare børnene, jeg tror, en fast og en kærlig hånd er den bedste måde at opdrage børn ved. De fleste børn, jeg har haft, har været søde og rare at have med at gøre. - Når vejret tillod det, tog vi tøj på og var ude at lege, men først måtte alle børn

en tur på W.C. Vi gik ture hen i Præsteskov, hvor vi kunne lege, og i forårstiden plukke blomster.

Da jeg kom på Asylet, var der næsten intet legetøj, så jeg spurgte min overordnede, skovrider Rolsted, som var på godskontoret, om der ikke kunne bevilges et beløb til at købe legetøj for. - Jeg var glad for samarbejdet med Rolsted, men han skulle jo også spare, så han spurgte, om jeg kunne klare mig med 100 kr., dog det endte med, at jeg fik 200 kr.

I løbet af vinteren lavede jeg selv en hel del legetøj af krydsfinér, som jeg savede ud til dukkehus, falckstation, bondegård og en hel masse puslespil, det var noget, der kunne holde, for det var lavet solidt. -

Da jeg kom, var der mange store børn på 5 år, så de blev snart store og skulle i skole, men når de så kom hjem fra skole, kom de hen hos mig igen, så Asylet blev efterhånden en kombineret børnehave og fritidshjem, og sådan fungerede det i alle de år jeg var der. Sådan havde det ikke været i frk.Nielsen's tid, men så gik min drøm i opfyldelse, at jeg både fik små og store børn. -

De store drenge kom hen til mig for selv at save bondegårde, soldaterforter og meget andet, det foregik mest om vinteren. Vi spillede også forskellige spil, når det var for koldt til at være ude. - Jeg havde fået købt mig en lille høvlbænk, som jeg satte inde i Asylstuen, det svinede noget til, når vi savede derinde, men det var en dejlig fritidsbeskæftigelse. Jeg har altid selv holdt meget af at arbejde med træ, og jeg kunne sommetider få fat i noget krydsfinér gratis, og på den måde fik vi efterhånden lavet en hel masse legetøj. Jeg syntes mange gange, at mit arbejde var min hobby, jeg holdt så meget af at finde på nye ting at lave til børnene. Sidst i november begyndte vi at lave små julegaver til børnenes forældre, søskende og mange andre i familien. Det var spændende, når vi kom så langt, at gaverne skulle pakkes ind, og der skulle skrives sedler til de forskellige familiemedlemmer. Foruden gaverne skulle vi øve os på julesalmer - alle børn kunne salmen: "Et barn er født i Betlehem" helt udenad. Og vi øvede et krybbespil, Lucia og små morsomme optrin, som børnene optrådte med til julefesten, og den var som oftest den 22. december, da var deres mødre og større søskende med. Efterhånden, som jeg havde været

nogle år, blev vi flere og flere til julefesten, vi var alle dem, der kunne stuves ind, ofte helt op til 70 små og store. Da havde jeg gerne nogen til at hjælpe mig med det praktiske, de første åringer fik børnene cacao og de voksne fik kaffe, senere, da vi var så mange, fik børnene saftevand, hvad også mange af dem var mere glade for. Børnenes forældre kom med kage til festen, det hjalp jo meget. De voksne sad i mine stuer og drak kaffe, mens børnene fik deres servering i Asylstuen. - De første år havde vi, efter at vi havde leget forskellige rundlege, set nogle morsomme film, som jeg fik sparekassen til at komme og vise gratis. Men efter at jeg selv fik taget en hel masse farvelysbilleder af børnene året igennem, så viste jeg dem til julefesten, og det var de alle, både børn og voksne, meget glade for, det var jo spændende at se sig selv på lysbilleder, jeg skulle blot sørge for, at der var billeder af alle børnene. Og de store børn var også glade for at se billeder, fra de var små, så dem tog jeg frem med års mellemrum, så var de stadig spændende at se. (efter at jeg rejste fra Asylet, fandt jeg på, at når "mine" børn blev konfirmeret, sendte jeg dem et telegram, og sendte dem de lysbilleder af dem selv, det var de meget glade for.)

Vi var også henne på Sdr. Kirkeby alderdomshjem og underholde de ældre, og ligeledes i Karleby på reconvalecenthjemmet for at opmuntre deres reconvalecenter. Så fik vi nogle mødre til at hjælpe med at køre for børnene, det var de altid villige til. En vinter, hvor vi havde en masse sne, måtte jeg igang med at lave sneplove, og jeg lavede så mange, at der var en til hver. Sneplovene brugte vi til at rydde fortovet med, ligeledes inde på Asylet, og så frøs børnene ikke, når de løb rundt med en sneplov. Vi havde også nogle kælke, som vi kørte på ned af Præstebakken, det var en fredelig vej, hvor der næsten ingen biler kom, og hvor vi kunne se dem i god tid, hvis der kom en enkelt, så vi kunne komme til side.

I de mange år jeg var på Asylet, blev vi skånet for ulykker, og det var ingen selvfølge, men en grund til at sige tak for.-

Jeg vil prøve at fortælle, hvordan en almindelig dag gik: de fleste børn kom ved 8.tiden, og så legede vi med legetøjet, og når et barn blev ked af et stykke legetøj, blev det lagt til side, inden et nyt kom frem, ellers var der ikke rart at være, hvis hele stuen flød med legetøj. Vi havde nogle skabe, hvor legetøjet lå. - Når kl. var 10, ryddede vi op og vaskede hænder, og så fandt vi madpakkerne frem, men inden vi spiste, sang vi et bordvers.

Nogle har mad, men kan ikke spise,
andre kan spise, men har ikke mad,
jeg takker dig Gud, jeg er så glad,
for jeg kan spise og jeg har mad.

Mens børnene spiste deres mad, læste jeg historie for dem, og senere sang vi måske nogle små børnesange. Og så kom alle børnene på w.c. inden vi tog tøj på for at gå en tur. Når vi kom tilbage, var vi ofte en tur ovre ved gadekæret, og hvis det var forår, var der mange frøer at se på, og vand er jo altid spændende: om vinteren, når der var is på, kunne vi glide der. Og så løb vi ind på Asylet for at gynge, vippe, køre i karussel, eller lege i hytten, som var ovenpå lysthuset. Den legede de i hver dag, den blev brugt som soldaterborg, indianerhytte, eller hvis de legede far, mor og børn. - Jeg havde lavet indianerprydelser, trægeværer og kæpheste, så kunne børnene ride ud på "Prærien", ja, når man har sat fantasien i sving, var der ikke grænser for, hvad man kunne finde på. - I de første år havde jeg de små hele dagen, især i roetiden, så sov flere af dem til middag. Jeg lagde nogle rulle madrasser inde i min stue, og så lagde jeg børnene med ryggen til hinanden, ellers var det ikke let at få dem til at sove. - Jeg havde en dreng, der hver dag kom med sin dukke, Lajle, den skulle sove hos ham, og hvorfor skulle en dreng ikke have lov til at lege med dukker, hos mig var der ikke drengelegetøj og pigelegetøj, - nej, alle børn legede med det samme. -

Vi spillede også dukketeater, jeg havde lavet et teater, hvor børnene kunne stå derinde og spille med hånddukker, og så måtte børnene selv finde på det, der skulle siges.

Jeg kunne godt lide, at Asylet så pænt og hyggeligt ud, så jeg lavede altankasser og satte dem foran alle vinduerne, og i forårstiden plantede jeg stedmoderplanter og senere sommerblomster. Det så godt ud, og børnene og jeg frydede os over dem. - Jeg malede også vinduerne, døre og porte almueblå, det gjorde jeg flere gange i de år, jeg var der. I 1971 havde vi en mægtig fest, da fejrede vi Asylets 100 års jubilæum, vi festede med børn og deres forældre, og vi fik nogle ekstra penge at feste for, så vi festede med manér. -

Efterhånden følte jeg, at Asylets dage måske var talte; Jeg havde ind imellem skovrider Rolsted og Holsø haft skovrider Smidt, men da han blev ældre, byttede han og Rolsted arbejde, og så kom Smidt på godskontoret. -

Men som sagt, nu var Holsø på godskontoret, han kom med det forslag, at forældrene kunne betale lidt til børnenes legetøj og til fester og materialer til børnenes hobby-arbejde, vi blev enige om, at forældrene skulle betale 20 kr. pr. barn om måneden, indtil da, det var i 1972, havde forældre ikke betalt noget for at få passet deres børn. -

Efter den tid fik vi råd til nogle gocart køretøjer, og de blev flittigt brugt, så børnene måtte skiftes til at køre på dem. - Holsø begyndte også at tale om at få Asylet ind under kommunen, men det var de ikke interesseret i, for de havde ikke fyldt børnehaven i Horreby, og så var der ikke noget at sige til, at de ikke ville have flere at betale til. - Så kom forslaget at få det ind under staten, så der kom en af de "høje" herrer fra København herved for at se på det, men han syntes, det var noget gammeldags noget. Han kritiserede de borde og bænke, som børnene sad på, de skulle være anderledes børnevenlige møbler. Og så skulle der flere toiletter, der var kun et, og så måtte jeg heller ikke være alene om så mange børn, så efter den salut sagde skovrideren, at han skulle hjem og regne på det, så jeg regnede ikke med, at der ville ske noget i min tid, jeg var klar over, at det ville blive dyrere, end det var. - Uden at prale synes jeg altid, jeg har været økonomisk med Fideicommisets penge, sparet på varmen, når børnene ikke var der, gået og malet selv og på mange måder sparet, hvor jeg kunne. -

Asylet havde de sidste år jeg var der, gennemgået en forandring, nu var der ingen mødre, der mere skulle i roemarken, roerne blev taget op med maskiner, så mødrene gik ikke på arbejde, så de fleste børn blev hentet til middag, men hvis de skulle noget, talte vi om det, og så blev børnene på Asylet. - Når børnene havde fødselsdag, og dem havde vi mange af, så kom deres mødre med sodavand og kage, og alle børnene havde små gaver med til fødselsdagsbarnet, det var en festdag, både for festens midtpunkt og os andre, jeg havde lavet en lille flagstang til børnene, og så fik fødselsdagsbarnet lov til at hejse flaget. -

Jeg har helt glemt at fortælle om vores dejlige sandkasse, den blev der leget i om sommeren, vi fik fornyet sandet hvert år og fik fint, hvidt sand først på sommeren. Der er lavet mange sandkager i den sandkasse. Men vi har mange gange benyttet en endnu større sandkasse, vi har mange gange kørt til Tromnæs, men så måtte jeg have nogle mødre til at køre, jeg kunne ikke have alle børnene i min bil. Når vandet var varmt, var børnene i vandet, og så var det godt at være flere, så vi ikke byttede børnenes undertøj og sokker. - Vi har mange gange gået langs vandet og samlet fine sten, og børnene skulle have dem alle med hjem. - Ja, hvor har vi tilbragt mange timer ved skov og strand, og når børnene havde været i vandet, så nød de rigtig deres lille madpakke, når de havde fået tøjet på igen.

Når børnene fejrede fødselsdage, og det var fint vejr, har vi mange gange kørt til Nykøbing og gået i Folkeparken, hvor der var dyr at kæle med, og legeplads, hvor de kunne muntre sig. - Ja, det er næsten ikke til at holde op med at skrive, når minderne myldrer ind ved tanken om alle de dejlige år. -

Men så før sommerferien i 1975 spurgte skovrider Holsøe, om jeg havde nogle dage i sommerferien, hvor jeg var hjemme så var jeg klar over, at der var noget i gære. Jeg fortalte nogle af mine venner, at enten skulle jeg slås til ridder af Dannebrog, eller have min afsked. Så da de ringede til mig dagen efter besøget for at ønske mig tillykke med medaljen, måtte jeg sige, at det blev medaljens bagside, jeg skulle have min afsked fra januar. -

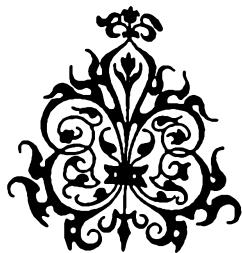
Det var kammerherre Olufsen og skovrider Holsøe, der kom med den sørgelige meddelelse. De sagde til mig, at de håbede ikke, jeg blev alt for ked af det, men de havde tænkt på at lukke Asylet, jo, det måtte jeg sige, jeg blev, for jeg var meget glad for mit arbejde. - Forældrene blev også meget kede af det, da det sivede ud, at de ikke skulle regne med at få passet deres børn på Asylet efter nytår. De satte en underskriftsindsamling igang, men det nyttede ingenting. Det var med blandede følelser, jeg modtog børnene efter sommerferien. - Og den sidste julefest blev streng at komme igennem, selvom vi festede som vi plejede. - Torben Lejre Larsen fra Tunnerup takkede på forældrenes vegne for de mange år, som kom vi til det sidste farvel, og det er altid svært at sige.

Dagen efter rydede jeg op, og mens jeg var ved det, kom en journalist fra NY DAG, han troede, det var nu, der skulle være julefest, han ville tage nogle billeder af børnene, men kom desværre en dag for sent, så han måtte nøjes med et billede af mig.

Ja, så var det slut med det afsnit af mit liv som "Asylmor", og jeg som havde glædet mig til mit 25 års jubilæum, jeg måtte nøjes med godt 23 år.

Asylet blev solgt privat, og har siden skiftet ejer flere gange, og for hver gang bliver det mere og mere forfaldent.

Valborg Andresen

EN KØKKENPIGES BERETNING

fra 1927

på Næsgaard Agerbrugsskole

Fra køkkenet på Næsgård, ca. 1918.
Th. fru forstander Rasmussen
i baggrunden tv. Alma Nielsen.

Den 1.11.1927 rejste jeg til Næsgaard Agerbrugsskole, hvor jeg fik arbejde i køkkenet.

Det første halve år var mit arbejde at rede foderelevernes senge, holde forvalterens værelse og ellers hjælpe til i køkkenet. Husjomfruen vækkede alle os 6 nye piger kl. 5 om morgenen, det gjalt om at komme i tøjet i en fart. Jeg startede med at smørre 100 stk. store rundenummer rugbrød jævnt og ens med margarine, men uden pålæg. Herefter skulle forvalteren have sin mad og drikke, lige på klokkeslettet og selv om det var ud over gården, skulle maden være varm, kun aftensmaden spiste han sammen med lærerne og forstanderen. Mit arbejde i køkkenet begyndte kl. 9. Køkkenpigen havde kogt kartofler i den store gryde (vi var 90 på kost, så der skulle mange til) og så startede vi 5 piger med at pille kartofler.

Senere kom grøntsager til urtesuppe og sådan gik det uafbrudt hele dagen. Jeg husker, at jeg hver tirsdag formiddag lavede en dejlig rød sildesalat i et mægtigt stort lerfad, endnu har jeg opskriften. Vor husjomfru, frk. Marie Christensen var meget dygtig og økonomisk. Der blev slagtet grise og okser, der blev lavet alt i pålæg, lige fra rullepølse til leverporstøj.

Køkkenet var meget stort, men meget gammeldags, med hvidskurede borde og blåmalede tallerkenrækker og skabe. Væggene var kalkede. Vi vaskede op i store træbaljer, der kunne stå 3 stabler tallerkener side ved side.

Langs den ene væg stod 3 dampkedler til mælkeretter og supper, og det var også mit arbejde at renholde disse efter middagen. Bordknivene var gamle og skulle pudses med knivpulver og bagefter vaskes godt og tørres, ellers rustede de. Hvis vi var meget hurtige, kunne vi være færdige omkring kl. 14.

Komfuret var næsten en historie for sig selv. Der blev fyret med brænde, kul og koks. Vi bagte også alt brød selv, alt det varme vand kom også fra komfuret, så det var altid i brug.

Jeg husker at fru forstander Rasmussen var meget ked af at køkkenet sådan trængte til at males, men da køkkenet altid var igang, var det umuligt at få håndværkere til det. Så en sen aften tilbød vi piger selv at male det hele, selvom næsten hele natten gik. Som tak blev vi inviteret i teateret i Nykøbing. Jeg tror vi så "3 små piger" og vi blev kørt i forstanderens bil, det viser lidt om hvilke gode forhold vi havde på skolen med husjomfruen og vor meget afholdte og højt respekterede fru forstander Rasmussen.

Lønnen for os 18-19 årige piger var 40 kr. pr. måned, men vi sparede op, der var jo næsten ingen muligheder for at bruge penge.

Vi havde kun fri hver 6. week-end. Vi boede 2 piger på hvert værelse. Af og til fik vi lov at tage bad i forstanderens badekar, dengang det eneste på hele skolen.

Om aftenen fik pigerne lov til at komme til foredrag eller elevfest, vi sad samlet pænt på een række.

Når julen nærmede sig blev der bagt store portioner af småkager. Fru forstander Rasmussen samlede lærernes fruer og os piger i privatspisestuen nogle aftener før jul, for at lave juletræsdynt, der var virkelig festaftener for os, vi fik the og småkager. En dag blev der lavet en masse konfekt, med brændte mandler, rosiner, kokosmel, overtrækschokolade og andet godt. Landbrugseleverne rejste hjem i juledagene, men 3 af os skulle være på skolen, da foder-eleverne skulle blive der for at passe de mange køer.

Jeg tror vi var over 20 samlet juleaften, een stor familie.

Vi fik risengrød med sødt øl, steg med alt tilbehør. Vi spiste i den store elevspisestue og det store juletræ stod smukt pyntet i hjørnet. Vi sang julesalmer, gik omkring træet og fik hver en julegave. Når alt var ryddet pænt op i køkkenet, fik vi godter, masser af frugt, kaffe og kager. Mellem jul og nytår var der juletræ for alle husmænd med familie, det blev til mange børn; der blev sunget og leget, alle fik kurve, kræmmerhuse, appelsiner og hver en julegave.

Vinteren 1928 blev meget streng. Østersøen frøs til og for hver dag skruede isen sig højere og højere op, et storslået syn. Ved fastelavnstid var der stor fest på skolen, alle elever kunne indbyde en dame til festen, så vi var mange til middag. Damerne som kom fra hele landet, var i elegante kjoler og dansen gik livligt hele aftenen. Damerne overnattede på skolen og næste dag blev der serveret morgenmad og frokost, og så slog man katten af tønden i gymnastiksalen.

1. maj 1929 blev jeg kokkepige. Der skulle tændes op i komfuret, mælken som kom fra stalden om aftenen, skulle skummes, og så gik det slag i slag, alt med håndkraft bortset fra kødhakkeren. Selv spiste vi kl. 12, hvor vi sad på en lang bæk med tallerkenen i skødet og spiste.

Mange Landboforeninger og unge landmænd fra Danmark og udlandet kom på besøg på skolen, der blev serveret kaffe og nybagt kringle, var det godt vejr blev der serveret i haven, det gav meget ekstra arbejde, men også mange oplevelser.

Et forkortet uddrag af en 20-siders lang beretning.

sign. Mary Andersen

MAGLEBRÆNDE FORSAMLINGSBUS

I det herrens år 1887 natten mellem den 4. og 5. februar, var der en storbrand i Maglebrænde, der brændte en gård og et par huse.

Gården blev udflyttet, der blev et stort stykke jord ledigt. Andelsbevægelsen var godt igang, på noget af jorden blev der bygget et andelsmejeri. Samtidig var der røster fremme om, at det ville være dejligt at have et sted, hvor sognets beboere kunne holde fester, møder, gymnastik, foredrag o.l.. Der lå jo et ubenyttet stykke jord lige midt i byen, det ville være velegnet til et forsamlingshus.

Uden midler kom man ikke langt, men efter en længere tids arbejde lykkedes det at tegne en aktiekapital. Aktieselskabet "Maglebrænde Forsamlingshus" blev dannet.

Den 17. september 1893 blev forsamlingshuset indviet. Aktionærerne med damer kom kl. 16, de besøgte huset, beundrede det gode gedigne arbejde der var udført af de herrer Petersen og Jensen, Eskilstrup. De medbragte madkurve blev taget frem og alle hyggede sig. Formanden og J. Thrane holdt taler, der blev skålet, råbt hurra og udbragt mange gode ønsker, om at forsamlingshuset måtte blive til gavn og glæde for sognets beboere.

I 1920 solgte aktionærerne forsamlingshuset til Maglebrænde kommune for den sum af 6.205 kr., de 5 kr. stammede fra en hæftelse til Stangerup Gods, som påhvilede den udstykkede parcel. Samtidig forpligtede kommunen sig til fremdeles at benytte ejendommen til forsamlingshus til almindelig gavn for alle sognets beboere, hvilket det i skødet blev tinglyst som servitutstiftende. Bestyrelsen ved salget var Jens P. Jensen, Hans J. Larsen, Vilh. Strange, H.M. Hansen, Niels Jensen, Hans Olsen og Rasmus Hansen.

I mange år blev forsamlingshuset brugt flittigt, der var gymnastik, folkedans, sangkor, husholdningskreds, private fester og mange foreninger holdt deres møder.

I tredserne kom der en stilstand, skolen blev nedlagt og senere kom kommunesammenlægningen, vi kom i storkommunen og der blev bygget haller. Maglebrænde forsamlingshus blev stedbarn, der blev intet bekostet, og det blev benyttet mindre og mindre. Spørgsmålet rejstes: Skal forsamlingshuset afhændes, istandsættes eller hvad?

Stubbekøbing kommunalbestyrelse sammenkaldte til et beboermøde den 15. september 1982. Beboerne ville ikke af med deres forsamlingshus. Et udvalg blev nedsat til at drøfte dets fremtid. Der blev dannet en beboerforening, som driver forsamlingshuset videre og Agnete Andersen blev formand. Nu går det fint, i 1984 har forsamlingshuset været benyttet 318 gange med 25 personer i gennemsnit, det er en stor glæde at se, der stadig er liv i det gamle forsamlingshus.

Meget mere kunne skrives om den ting, men jeg vil slutte med en kraftig opfordring til at landsbyerne bevarer deres forsamlingshuse.

Maj 1985
sign. Gurli Jacobsen

ET BRYLLUP I MAGLEBRÆNDE

At folk forstod at feste i forrige århundrede, er der vist ingen tvivl om. Hans Løjmand, der er født i Maglebrænde i 1873, fortæller i sine erindringer "Den lange vandring" om, hvordan man morede sig omkring 1890:

Et stort Bryllup var en ualmindelig Begivenhed. Det spændte alle Sind i Landsbyen, enten man skulde med eller ej. Men var man først lykkelig indbudet, glædede man sig af et aabent Sind, talte Dagene og tilsidst Timerne, der sneglede sig afsted.

Et rigtigt Bryllup begyndte altid om Formiddagen og altid paa en Fredag.

Der var Fest og Glæde, saa det battede noget, naar man holdt sit Indtog i Gildesgaarden, Brudens Hjem. Der stod fire eller seks Musikanter og truttede i blanke Horn, hver Gang et Selskab kom ind ad Porten. Hestene dansede for Vognen, og Hundene glammede over den usædvanlige Larm. Jeg havde altid en Følelse af, at Verden godt kunde gaa under af Spænding i et saadant Øjeblik.

Paa Trappen foran Indgangsdøren stod Værtsfolkene, Brudens Forældre, og bød Velkommen. De puffede Gæsterne ind i Forstuen, hvor Degnen (Skolelæreren) som Skaffer modtog os og førte os ind til det opdækkede Frokostbord i Storstuen. Her kappedes nydelige unge Piger i hvide Forklæder og med rappe Hænder om at faa os anbragt og forsynet med Mad fra de fyldte Fade med Sigtebrød, Hvedebrød, Smør, Æg, røget Lammelaar og Gaasebryst, Sylte med Rødbeder og alle Slags Pølser, solide Sager af Gaardens egne Produkter. Dertil rigeligt med Snapse, skænket af raske Ungersvende og Gammeløl i store Krus, som Gæsterne selv kunde svinge efter Behag.

Det gik rask med Fortæringen under megen Lystighed og Latter. Vi skulde skynde os, for at senere ankomne Gæster

kunde komme til Bordet.

Efterhaanden som de første rejste sig, blev de ført ind i de andre Stuer til Kaffe med Søsterkage og Kringle, hvor ogsaa en Romflaske stod til Afbenyttelse for Yndere.

Degnen gik fra og til ved Bordene og nødte, som det var hans Opgave. - Vær nu saa god og tage til Jer, Folk. Det gælder om at lægge et godt Bundlag. I ved ikke, hvad mere der vanker.

Det vidste Gæsterne godtnok, de godtede sig af Fryd og lo villigt af Degnens Vittigheder, undertiden mere af hans overmodige Naragtighed end af hans kaade Paafund. Tit maatte han tage en Snaps for at klinke med en Gæst, der lod træg. Saa lovpriste han sit Held eller jamrede over sin tunge Lod.

Der laa et stort Ansvar paa Degnen med at skabe Stemning og samtidig overvaage, at der ikke blev for meget Grineri mellem de unge mandlige og kvindelige Opvartere. Men mange Aars Øvelse og Erfaring gjorde det let for ham. Og alle var indstillet paa at gøre Gildet Ære ved en god Begyndelse.

Jeg for mit Vedkommende syntes altid denne Frokost alligevel gik for trevent. Jeg ønskede mere Fart i Udviklingen.

Ude paa Gaardspladsen og i Stakhaven saa det imidlertid broget ud. Hestene blev ikke spændt fra Køretøjerne, de skulde være parate til Kirkefærden. Der var mange til at passe paa dem, men det kneb med at holde Styr paa de urolige Bæster.

Naar alle havde spist og drukket færdig i Stuerne, optraadte Brudeparret i fuld Puds til Beskuelse. De gik rundt og gav Haand til alle og takkede for Gaverne, de endnu kun flygtig havde set paa Bordet i Mellestuen, hvor de var modtaget af en nær Slægtning og opstillet i skønsom Orden.

Jeg studerede altid nøje Brudeparrets Ansigter og grundede over, hvad der var gaaet forud mellem dem. Der blev fortalt saa meget. Aldrig havde Sladdereren saa travlt som op mod et Bryllup. Men der var sjældent andet at se end Befippelse over den stive Stads og Folks nærgaaende Øjne. Ve dem, hvis der var mere!

Naar de var naaet Omgangen rundt, kommanderede Degnen: Til Vogns, trød an! Saa blev der et vældigt Mylder, en hel umulig Trængsel, enhver havde Besvær med at finde sig selv og sine egne, og hvor er Overtøjet, hvor holder vor Vogn?

Saa drog Brudeskaren afsted mod Kirken med Musikken i Spidsen. Det var Festens egentlige Højdepunkt udadtil, det var den størst mulige Kraftudfoldelse, der fik alle Hjerter til at dirre; det gyste i Mændene af Glæde over deres flotte Køretøjer og statelige Fremfærd, og i Kvinderne over de nye Kjoler og Skørter, de bar for første Gang og nu skulde vise i Kirken. Maaske med lidt Misundelse, hvis Nabokonen var finere, eller lidt Skadefryd, hvis det var omvendt.

Det var den nærmeste Families Ret at køre lige efter Brudevognen, de øvrige kappedes om at komme længst frem, og den allersidste blev gerne til Nar.

Vældigt var det at se og høre, naar Toget rullede hen ad Gaden. Musikken larmede det bedste, den havde lært. Hestene stejlede for Piskesmæld og Snert i Lyskerne, Ansigter skinnede bag Husenes Ruder, Hundene gøede, Hanerne gol og alle Flag gik til Tops, stor Opstandelse i den ellers saa stille Landsby.

Ved Kirkedøren stod Præsten i Ornat og bød Brudeparret velkommen til Herrens Hus. Degnen, som var med i Vognen hos Musikken, skyndte sig ind ved hans Side. De gik forrest, og Brud og Brudgom blev ført hver af sin Fader op til Altret. Alle Deltagerne buldrede ind og fordelte sig efter Kirkeskik, Mændene tilhøjre og Kvinderne tilvenstre.

Efter Salmesangen holdt Præsten sin Tale og foretog de lovbefalede Ceremonier, mens Bruden fældede et Par Taarer og Brudgommen var ømt bevæget. Der var den yderste Stilhed i Kirken under Vielsen, kun enkelte tunge Suk hørtes at stige op fra Hjerternes Dyb.

Naar Præsten havde sagt Amen, gik alle Mandfolk til Offers, op fra venstre og højre om Altret, hvor hver lagde sin Skærv til Præsten og en til Degnen

Rige og flotte Folk gav en 10 Kr.-Seddel, de jævne mindre, helt ned til Drengenes 10 Øre.

Dermed var den alvorlige Del af Brylluppet overstaaet. Til Orglets sidste Toner skyndte Folk sig ud bagefter Brudfolkenene. Nu var man vældig oplagt til den muntre Del hjemme paa Gaarden.

Her var imidlertid dækket Bord i alle Stuerne eller i den pyntede Lo, saa alle kunde faa Plads. Under nogen Tøven for at samle Appetit gik man tilbords, nu skulde Kræfterne samles.

Naar Præsten havde bedt en kort Bordbøn, gik Døren til Køkkenet op, og Pigerne strømmede ind med den dampende Suppe i store Terriner, der blev anbragt omkring ved værdige Koner, der øste op til hver sit Bordhold, og alle klemte paa med største Iver.

Værten rejste sig, naar Suppen var serveret og sagde et Par hjertelige Ord til Velkomst. Naar der var øst op anden Gang, holdt Præsten den rigtige Bryllupstale i Fortsættelse af, hvad han havde sagt i Kirken.

Derefter blev de dybe Tallerkener i Hast rømmet ud og store Stege baaret ind til Forskærerne, et Par sagkyndige Mænd ved et lille Bord, der parterede Kødet i passelige Stykker, der paa Fade blev sendt rundt til enhver, at tage, hvad han helst vilde have, Oksesteg og Kalvesteg, Flæskesteg og Fjerkræ; adskillige af Gaardens Dyr havde maattet række Hals. Vel tilberedt under Førerskab af en højt anset Kogekone gled den gode Mad ned i sultne Maver og udløste en uvilkaarlig Livsglæde, saa alle snakkede og ingen hørte efter, en hyggelig Summen steg mod Loftet og slog mod Væggene. Der blev skænket flittigt i Glassene, Øl og Snaps, og de blev flittigt tømte. Musikken gjorde sit bedste, men kunde ikke overdøve den salige Snakkelyst.

Under Desserten, Lagkage, Æblekage og Klejner til et Glas Kirsebærvin, naede Glæden omkring Bordene sit Højdepunkt derved, at Degnen gik rundt og forkyndte med høj Røst, at han skulde hilse fra Brudeparret og bede alle Gæster indtage deres Plads igen Søndag Eftermiddag Kl. 4 til

Middagsmad med paafølgende Gilde.

Alle vidste, at dette skulde komme, og dog var det som en ny, vældig stor Overtaskelse, lige til at tage Vejret fra een. Tænk, det altsammen igen om to Dage. Man maatte dele den søde Kendsgerning med sin Sidemand, og det talte man om, glædede sig sammen over under Dansen hele Natten. Hovedmaaltidet kunde godt trække ud i 3-4 Timer, inden alle trængende fik rørt deres Talegaver med gode Ønsker og lange Lever. Ind mellem blev sunget Salmer og Sange. Naar det endelig var forbi, trængte man til at komme ud i Luften og puste Anstrengelsen af sig.

Man fordelte sig over hele Gaarden, Staldene og Haven, besaa Kreaturerne,, vurderede og kritiserede. Nye Bekendtskaber blev stiftede. Her var jo to Gildeslav samlet og alle havde et næstekærligt Sindelag ovenpaa den gode Mad. Især besaa de Unge hinanden med den største Nysgerrighed. Nu skulde man more sig sammen i to Nætter, der var noget at glæde sig til, maaske var der Muligheder.

Efter at have været inde og se paa Brudegaverne og udøse sin Forundring over Medmenneskenes Mangel paa økonomisk Sans samledes man i Dansesalen.

Musikken blæste til Samling og alle tog Opstilling langs Væggene for at se paa de kendte Skikke og tage Varsel om det nye Ægteskabs Fremtid. Uheld i Trit og Takt betød mange Ulykker.

Først dansede Bruden ud ved sin Faders Arm til en sagte Vals en Omgang Salen rundt. Derefter dansede hun en Omgang med sin Svigerfader, som lagde Hende i Brudgommens Favn til den egentlige Brudevals, to Omgange. Det var ofte den samme Valsemelodi, som hendes Moder og Mormoder havde danset til i deres Tid.

Fjerde Tur var Brudeparret forrest, efterfulgt af fire Par Fætre og Kusiner, to Omgange.

Saa traadte Værten frem og indbød alle til at give sig hen i Dansen og paalagde dem Pligt til at more sig godt.

Det skulde han gøre i Følge Sæd og Skik, hvor overflødig han og alle vidste, det var.

Musikken slog i samme Nu over fra den sagte Vals til en rask Galop eller Hopsa, og dermed var Salen et bølgende Hav, hvor Parrene snurrede rundt, saa godt det lod sig gøre, under Sammenstød og godmodig Skubben. Snart drev Sveden ned over Ansigterne og følte klæbende paa Kroppen. Det var Liv og Lystighed i fuldeste Maal.

Efter en lille Tids Forløb trak man sig skiftevis tilbage og byttede de gode Stadsklæder med et ringere Sæt, der bedre taalte Strabadserne, og hvori man kunde bevæge sig friere. Jeg syntes ofte, at Pigerne forvandlede sig og blev smukkere, naar de kom i de lettere Kjoler.

Naar Klokken var 7-8 om Aftenen, blev Gæsterne holdvis bedt ind for at spise i Stuerne, smaa varme Retter og koldt Bord, som hurtig blev indtaget, saa man atter kunde hengive sig i Dansen.

Længere hen paa Aftenen blev der holdt Pause, et Par lange Borde blev baaret ind i Salen og besat med Puncheboller og Glas, og saa gik det løs med Skaaler en Timestid. Derefter gik Dansen støt hele Natten, saa længe nogen vilde eller kunde røre sig. I et Hjørne af Salen stod et Bord med Forfriskninger, Øl og kold Punch, hvor enhver kunde forsyne sig. Af og til gik et Par Skænkere rundt med Flasker og Glas og nødte de dansende til at være tørstige. Inde i Stuerne, hvor de mere adstadige sad og spillede Kort, blev der hele Natten serveret Kaffe og Te med Kager eller med Rom. Efter Midnat blev der dækket Frokostbord til de Gæster, der vilde bryde tidligt op. Det var tvangsfrit, hvornaar man vilde tage hjem, men Frokost skulde alle have forinden. Man maatte holde sig til, naar der var Plads, og forsyne sig under den flittige Betjenings gavmilde Hænder. Opdækningen var den samme som ved Formiddagens Frokost. Hen paa Natten trak Brudeparret sig tilbage fra Gildet under Hurraraab og Lykønskninger. Det har hver Gang forundret mig, at den Afgang kunde sætte Stemningen op og give Dansen forøget Liv. Men saadan gik det altid.

Almindeligt Opbrud blev der først helt hen paa Morgenstunden. Saa drog man af i den søde Vished at have gjort sine Sager godt og have Kræfter i Behold til om Søndagen. Enkelte Kæfarter gav lidt Besvær ved Afrejsen, ikke mange, for det var en Skandale at drikke sig fuld. Middelsvært paavirket havde alle Pligt til at være.

Om Søndagen tog de Nygifte imod som Værtsfolk og bød til Bords. Ellers var der ikke væsentlig Forskel fra om Fredagen. Dog vankede der kun tre Maaltider mod Førstedagens fire.

Igen Tirsdag var der lidt Gilde. Den nærmeste Slægt og de nærmeste Omgangsvener kom til Aftensmad, hvorefter der blev spillet Kort og snakket, men ikke danset.

Om Onsdagen var der et lille Gilde for alle Opvarterne. Der kunde være flere Aar mellem, at der faldt et stort Bryllup i Gildeslauget. Imellem glædede jeg mig ved, hvad der ellers var af Daabsgilder, Konfirmationer og Begravelser. Det var dog kun Een-dags-gilder, men med Overflod af Mad og Drikke. Til de to førstnævnte, mødte man hen mod Aften og holdt ud til godt Midnat, spiste et Par Gange og drak uafladeligt, der var ikke Smalhals paa Sprit i de Dage!

Begravelser var noget for sig . Der mødte man til Frokost en Time før den averterede Tid, og fulgte derefter Liget til Jorden. Naar de 3 skovfulde Jord var faldet, tog man tilbage til Hjemmet og spiste en god Middag, fik Kaffe og drog Hjem inden Aften. Jeg brød mig ikke stort om Begravelsesgilder, der skulde være et alvorligt Præg over Selskabet (een Gang har Hans Løjmand dog oplevet en Begravelse, hvor der blev danset).

Anderledes var det ved Ungdomsgilderne. De startede ved, at nogle af de ældste Karle tingede, som det hed, med en Gaardejer og hans Kone om Lov til at holde Gilde i deres Stuer. Der dansede vi til en Spillemands enkle Violin, morede os hele Natten og betalte Omkostningerne i Fællesskab, en Kroner Penge eller lidt mere til hver af de mandlige Deltagere.

Der var Tradition for 5-6 Gilder i Vinterens Løb, det første

paa Sessionsdagen i Oktober, derefter et Par i Julen, og gerne tre i Fastelavn, hvoraf det ene var et Pigegilde, hvor det smukke Køn afholdt alle Udgifter.

I Reglen var der ogsaa et Husmandsgilde paa en af Gaardene i Fastelavn.

Det blev arrangeret af Arbejdsmænd, Husmænd og Haandværkere med deres Koner, men de kunde godt lide, at Ungdommen deltog. Og denne Sammenblanding af unge og gamle satte altid Feststemningen op til usædvanlige Højder. Ogsaa adskillige Gaardmandsfolk gik med. Det var evige Løjer for os lystige Ungersvende at spænde Armen om Livet paa de omfangsrige Husmandskoner; de dansede næsten altid godt, sagtens i en forsoren Opblussen af deres Ungdoms Livlighed, og det var noget, der drev, naar det kom i Sving, man kunde ligefrem som 18-aarig faa Fornemmelsen af at være Parthaver i en Damptromle eller lignende centnertungt Maskineri. Der var ogsaa noget for de modne Husmænd at faa fat paa de unge Piger. Disse var næsten altfor lette for Armkræfterne, det kunde se ud til, at de skulde flyve og fare tilvejs i et Vræl, naar de tumlede Stuen rundt som et Stormvejr. Og Pigerne morede sig kosteligt, de lo Kavaleren op i Ansigtet med deres sødeste Smil, og hun svedte store Draaber af Lyksalighed og af en Smule Angst for ikke at gøre sine Sager godt nok.

Det var næsten det bedste Gilde hele Aaret.

Alt ialt var det gode og billige Fornøjelser.

Drak vi maaske undetiden lidt mere end strengt nødvendigt for Tørstens Skyld, var der dog ikke Tale om nogen Drukken-skab. Gilderne var private for Sognets Folk og enkelte indbudte Gæster.

Da Forsamlingshuset kom, blev det almindeligt at holde Dilettantforestillinger i Vintertiden med offentlig Dans et Par Aftener eller tre

Om Sommeren var der Skovballer og Fugleskydninger, hvor vi dansede fra Kl. 7-8 om Aftenen til 2-3 om Natten. -

Nu i 1985 er forsamlingshusenes dage måske ved at være talte. Selvom boliger, spisevaner og selskabelighed har ændret sig, kender folk stadig værdien af at kunne more sig i en stor forsamling.

Mange steder bliver der derfor gjort et meget stort arbejde for at bevare disse kulturhuse, det gælder også i Maglebrænde.

Eli Jensen

1851

1941

Allerede omkring Midten af forrige Aarhundrede var Navnet Chr. Boas en Garanti, som kendtes og anerkendtes paa store Dele af Falster. Den unge Mand, der i 1851 begynde sin selvstændige Virksomhed her i Stubbekøbing, havde hurtigt forstaaet at skabe Tillid om sit Navn, og Virksomheden voksede som Aarene gik, fordi denne Tillid aldrig blev sviget.

Denne Tillid har stadig fulgt Forretningen, men meget store Forandringer har dog fundet Sted ved stadig Ombygning af Lokalerne for at kunne imødefomme den Efterspørgsel, der i Virkeligheden er efter Kvalitetsvarer.

De vil altid med stor Fordel kunne gøre Deres Indkøb hos Chr. Boas, der byder Dem et rigtholdigt Udbud i Konfektion, Kjøler, Ericolage, Møtørvare, Sengeudstyr, Herredspisering etc.

Følg med Tiden - gør som andre

- gør Deres Indkøb hos

CHR. BOAS

Telefon 1011 . Stubbekøbing . Telefon 1011

LUNDESKOLEN

Navnet "Lunde" nævnes ved matrikuleringen i 1682 både under Tåstrup ("Lunde-Marchen") og Aastrup ("Lune", "Østre Lune") samt i engbogen ("Tosterup Lund")

Navnet satmmmer fra en nu forsvunden lille skov: Tåstrup Lunde.

I Pontoppidans Atlas (1774, VI side 519) omtales sagnet om hr. Troels døtre, der myrdedes i Tåstrup Lunde.

Jorden til Lundehus lå i Aastrup bys Søndermark. På det ældste eksisterende kort (1797) kaldes agerstykket "Gammel Toft", som også nævnes i markbogen 1682. Stykkerne "Lune" og "Østre Lune" svarer antagelig nogenlunde til matr. nr. 2, medens jord syd herfor, udgør Gammel Tofteager. Højen med granerne hed på kortet 1797: "Purkhøj".

Allerede ved udskiftningen 1799 reserveredes 6 tdr. land skolejord, men planerne på skolens område trak i langdrag. 1803 vedtoges af Fideicommisset, at de 3 nye skoler - Karleby, Bregninge og Aastrup, skulle indrettes som de classenske skoler på det frederiksværkske gods. Byggeriet begyndte 1805, og man regnede med at skulle bruge pr. skole: 69 1/2 alen kampesten tilhugget af københavnske stenhuggere, 24.000 mursten, 30 tdr. kalk, endvidere 5000 tagsten til den skole, der skulle tegltækkes (de to andre tækkedes med rør hhv. strå). Udgiften pr. skole ansloges til 1692 rdl., deraf 580 rdl. til arbejdsløn, men overslaget holdt ikke.

Da biskop Boisen efter visitats i Aastrup sogn den 1. juni 1806 var på vej fra Aastrup til Horbelev besøgte han "en dejlig opbygget skole", som er skole i Aastrup, sa at der nu i fremtiden bliver 3 skoler i Aastrup sogn. (Loll.-Fl. Stiftsarkiv - B. III 2. visitatsbog 1805-1809).

Indvielsen af Aastrup skole måtte afvente en strid mellem skoleautoriteterne og Fideicommisset v/P.H.Classen. Fideicommisset havde tænkt sig at etablere sit eget private skolevæsen, som andre filantroper, f.eks. Reventloverne havde gjort det, men heri skuffedes man. End ikke indflydelse på ansættelsen af lærerne fik man, biskoppen ville selv ordne det.

Først i efteråret 1810 indsattes en lærer i embedet. Det hedder i skolekommissionens protokol (sognekaldsarkivet 364 D1):

"Onsdagen den 2. januar 1811 var Commissionen samlet i den på Aastrup Mark og til grænsen af Tåstrup Jorden, Horbelev sogn, af det Classenske Fideicommis opbyggede skole, var i dette efterår ankommen som lærer hr. Christensen, testeret student.

Efter den ved udskiftningen der på stedet borthuggede skov, kaldet Tåstrup Lund, havde almuen tillagt denne skole navn af Lunde Skolen under hvilken benævnelse den og i fremtiden her vil forekomme i protokollen."

I Amtsdirektionens forslag til Cancelliet skulle distriktet til denne skole for fremtiden være

1. Aastrup by med 11 bestående og 1 nedlagt gård samt 11 huse med hartkorn 58-2-2-0
2. Tåstrup by med 6 gårde og 6 huse 34-1-1-2
3. Af Særslev by, Rasmus Fiskers gård og 12 huse på klippen langs med Truelstrup marker 7-0-2-0 5/12

Ialt 99-0-2-2 5/12

af hvilke læreren får at oppebære fourage, når distrikternes territorium af Cancelliet bliver bestemt, hvilket for Hr. Christensens skyld meget være at ønske snart måtte ske, da han til den tid må undvære fourage, der oppebæres af læreren i Moseby og Falkerløv.

Hr. Christensen udleverede liste over skolegangen i december

....

Skolekommissionen holdt ikke ord!

I protokollen kaldes skolen "Aastrup Skole" den 19.4.1811 og "Taastrup nye oprettede Skole" den 24.10.1811. Først fra 1813 benyttedes konsekvent betegnelsen "Lunde Skole".

Lærere ved Lunde Skole:

- 1810 - 1851 *Ulrik Christen Christensen, født 1773 i Kolding, hvorfra student 1797. Eksamen fra Vesterborg Seminarium 1808. Afsked 1851. Død 17/5 1854, 82 år gl.*
- 1851 - 1885 *Johan Henrik Kollmann. Ansat 7/7 1851. Afsked 1885.*
- 1886 - 1897 *K. H. Jørgensen. Var kirkesanger til 1890. Holdt hjælpelærer fra 1891. Død 20/ - 1897.*

Hjælpelærere:

- 1891 - 1897 *Chr. Jørgensen*
- 1897 - 1898 *Chr. Pedersen Ebbe*

I november 1898 nedlagdes Lunde Skolen. Bygningen med tilhørende jordlod bortauktioneredes af Aastrup Sogneråd den 16. februar 1900. Køber: Peter Ilsted. På sognerådsmødet den 14. juni 1900 vedtoges, at kateder, skoleborde og bænke, klatremaskine samt tov og rebstiger (de udvendige gymnastikredskaber) tilhører kunstmaler Ilsted. Ilsted brugte Lundehuset som sommerbolig. Af hans børn kender jeg:

Kamma, gift m. Peter Olufsen. Deres søn Peter og døtrene Eva og Ellen, samt Jens, der blev arkitekt.

I Peter Ilsteds stue på Gl. Kongevej hang hans maleri af Lundehuset på Falster.

Sluttelig kan oplyses, at der i 1835 efter åstedsforretning i Lunde Skole gravedes en afvandingsgrøft fra Maglemosen. Den førtes "fra det punkt, hvor den går over Niels Svendsen af Tåstrups jorder, langs skelgrøften mellem Niels Svendsens og Hans Boms jorder, derfra over Lunde Skoles have, og derfra igennem stenkisten over Lundevejen og videre over Hans Boms og Anders Knudsens Enkes jorder følgende skellet".

*Skrevet 20. oktober 1966 til fru Eberhard.
sign. Knud Morsby.*

LUNDESKOLEN 1895.

KONGSNÆS

"Kongs­næs" er i dag kun et navn. Men der var engang, da "Kongens Næs" var af aller­største betydning for Stubbekøbings sikkerhed og udvikling. Det var i Valdemarernes tid i 1100- og 1200-tallene, da landet ofte lå i stridigheder med venderne og andre krigeriske folkeslag rundt langs Østersøens kyster. Stubbekøbing havde da den "Falsters Havn", som var det vigtigste samlingspunkt for alle danske krigskibe.

Måske kan det være svært at forstå i dag, men helt indtil 1910-11, da dæmningen til den nu igen nedlagte jernbane til Nykøbing blev bygget, var Kongs­næs virkelig en halvø, der ragede ud i Grønsund omgivet af vand på tre sider. Og helt op til 30-erne var Kongs­næs en bar knold, hvorpå der blev dyrket korn. Først da blev den omdannet til frugtplan­tage. I Valdemartiden lå der på denne halvø en borg til beskyttelse af den vigtige krigshavn.

Hvad kan man så i litteraturen finde om Kongs­næs? Ja, i en gammel udgave af Traps "Danmark" fortælles ganske kort bl.a., at på Kongs­næs, nord for Carlsfeldt - en isoleret banke, der tidligere har været omflydt af vand på de tre sider - ses rester af en gammel befæstet plads, hvor der er fundet store, røde mursten."

Beerling Liisberg skriver mere udførligt om det i sin bog om Stubbekøbings historie. Han fortæller bl.a.: "I fejd­etider, hvor Grønsund var den danske udfaldsport mod fjenderne hinsides havet mod syd, måtte den rummelige vig bag de to halvøer, "Stubben" mod vest og "Kongs­næs" mod øst, blive af største betydning. I Valdemarernes tid, da Grønsund var det stadige samlingssted for flåden, måtte denne gode havn så nær ved udfaldsporten naturligvis blive hovedkvarteret. Det var i virkeligheden det eneste sted på Falsters nordkyst, hvor alle betingelser for en havn var til stede, og for yderligere at styrke dette vigtige sted, opførte kong Valdemar på dette næs, der beherskede indløbet til havnen, og som endnu bærer navnet "Kongens Næs", en borg, et led i rækken af de kystborge, han opførte til værn mod de vendiske sørøvere.

Vi har ingen efterretninger om, at borgen på Kongsnæs skyldes Valdemar I, men der kan næppe være tvivl om, at den er opført af ham, der mere end nogen anden af vore konger havde grund til at lægge den netop på dette sted. - Borgen på Kongsnæs blev altså bygget til værn mod venderne.

Videre skriver Beering Liisberg: "Særlig lighed frembyder Stubbekøbing dog med Købmannehavn (København) i sin første udviklingsperiode. Thi ligesom denne by voksede frem i læ af Absalons frygtede havn og i ly af den borg, han havde bygget på den lille holm udenfor havnen, voksede Stubbekøbing samtidig frem i læ af kongens myndighed og i ly af den borg, han havde bygget på Kongsnæs på den anden side indløbet til byens havn.

I supplementsbindet til Pontoppidans "Danske Atlas" hedder det, at "det er den aller ældste by i landet".

I turistårbogen 1936 for Lolland-Falster skrives: "Af borgen på Kongsnæs er intet spor tilbage, og den gamle berømte "Falsters havn" er forlængst forvandlet til eng (Tyreholmsengen). I dag går den nyeste vej til Oure og Østfalster hen over det, der engang var byens havn og senere blev eng, men med lidt fantasi er det endnu muligt at forestille sig, hvor godt beskyttet havnen har været for fjerne tiders vikingskibe og senere fiskerbåde.

Gustav Malmros.

STANGERUP HOSPITAL

Kammerherre Chr. Kehlets enke Marie Margaretha, født Egh, oprettede i 1783 et hospital i Stangerup. Hospitalet var et sted, hvor værdig trængende i Gunslev og Maglebrænde sogne samt Gundsømagle by kunne få husly og ophold. Der var plads til 8 beboere samt opsynsmand og dennes hustru. Opsynet og inspektionen med hospitalet havde Stiftsamtmanden og Biskoppen.

Midlerne kom fra ejerne af Stangerup gods samt naturalier og gaver. Stangerup hospital var en 16 fag lang og 10 1/2 alen bred bygning, en fundats for dette er i 1783 konfirmeret af Kongen. Den 29.12.1888 blev Stangerup hospital nedlagt og afhændet.

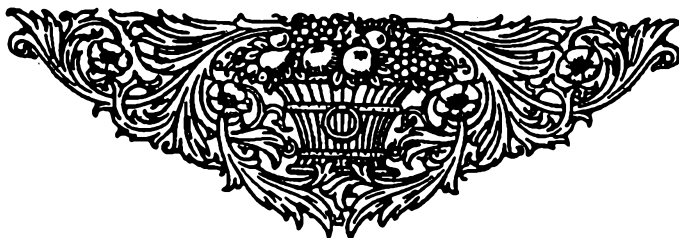
Der var en kapital på 14.586,22 kr. af denne sum blev der oprettet et legat for værdig trængende i Gunslev, Maglebrænde sogne og Gundsømagle by. Legatnyderne skulle være af Stangerup Gods, og sådanne folk som vel havde forestået gård eller hus, og derefter var blevet værdig trængende uden dog at være kommen ind under det offentlige fattigvæsen, dog havde kvinderne forret frem for mændene.

Der var 8 portioner, der fordeles med 5 i Gunslev, 2 i Maglebrænde sogn og en i Gundsømagle by, alt under forudsætning af at der fandtes værdig trængende. Regnskabsføreren for legatet opbevarede alt i en jernbeslået lille kiste forsynet med "trende" låse. Kisten indeholdt den originale fundats samt de tilhørende værdipapirer. Legatet der var på 8 portioner af 50 kr. årlig; udbetalt med halvdelen 11. juni og 11. december og desuden kr. 15,- årlig i brændselshjælp indtil døden. Skulle nogen af legatnyderne gøre sig skyldig i betleri, drukkenskab, uterlighed eller anden uskikkelighed, og en formaning af vedkommendes præst ikke hjalp, skulle legatportionerne tilfalde Godsets ejere eller gives til en anden. Legatet findes den dag i dag, det er stadig præsterne i de tre områder der fordele legaterne. Det er ikke nogen stor sum, men betragtes vel nærmest som en hæder.

Alle disse oplysninger findes bl.a. fra den lille jernbeslåede kiste som findes i Lokalhistorisk Arkiv i Stubbekøbing.

Legatets størrelse	i 1888	kr.	65,-	årlig
-	i 1905	kr.	75,-	-
-	i 1928	kr.	85,-	-
-	i 1959	kr.	120,-	-

Maj 1985
sign. Gurli Jacobsen

GIFTMORDET I SÆRSLEV.

Hos Ole Clausen Skov i Særslev skulle der den 4. dec. 1818 være bryllup. Bruden var husets unge datter Margrethe, eller Grete som hun kaldtes. Brudgommen var hendes fars avlskarl, den 28 årige Peder Andersen. I flere dage forud var der slagtet, brygget og bagt og lavet til gilde på alle mulige måder, men der var ikke rigtig nogen gildestemning, den lille brud der var født den 17. maj 1802, græd ustandselig sine modige tårer. Brudgommen der i flere år havde tjent på gården, var en hård og tyranisk person som havde forstået at tilrive sig magten da Ole Clausen Skov var gammel og svagelig, ofte bankede han Grete og hendes brødre, den eneste der satte pris på Peder Andersen, var konen i huset, Karen Skov, men rygtet fortalte da også, at hun stod i forhold til karlen, og af samme grund kunne børnene ikke lide Peder Andersen.

Så snart Grete var blevet konfirmeret begyndte Peder at spille på at blive gift med hende, så han derved kunne få fat på gården, Karen Skov støttede ham trofast i hans bestræbelser, men Grete ville ikke gifte sig med ham godvillig, hun græd og bad om at måtte blive fri, men der var intet at stille op, hun måtte give efter da de blev ved med at banke hende, endog på selve bryllupsdagen hvor hun gemte sig i bageovnen, da hun skulle have brudestadsen på, blev hun trukket ud igen og fik bank, så da de kom i kirken vovede hun ikke at sige nej.

Forholdet mellem dem blev ikke bedre, da Peder blev enehersker på gården, og tog efternavnet Skov, foruden at passe gården, handlede han en del med heste, så han var særdeles driftig, men ilde lidt var han overalt, og derhjemme bankede og slog han stadigvæk sin unge kone, i 1820 fødte Grete dog en søn, som kom til at hedde Anders, og i 1826 kom atter en søn, Ole Peder.

Igennem længere tid beskyldte de hinanden for utroskab, hun ham med pigen, og han hende med karlene, og der var nok lidt om snakken, for de havde en karl ved navn Ole Hansen, han var en vild og ondskabsfuld person, som i det hele taget fik et dårligt skudsmål, men ikke desto

mindre tyede Grete til ham med sine bekymringer, og Ole Hansen kunne ikke forstå, at hun fandt sig i Peder Skovs mishandlinger, så han pressede hende til at prøve på at skille sig af med ham, så han selv kunne blive herre i gården.

Tiden gik, og det blev pinse 1829, og her havde de et voldsomt opgør, og Grete kom til at hade sin mand mer og mer, hun var blevet banket og slået med den tykke ende af en pisk 2. pinsedag.

Dagen efter kører Peder Skov til Nykøbing, og da han kommer sent hjem stiller Grete mad frem på bordet til ham inden hun går i seng.

Peder Skov kommer hjem lidt efter, begynder straks at bande og skælde ud, der var nemlig nogle heste, der var sluppet løs og rendt ind i kornet, så han har måttet løbe efter dem for at få dem tilbage til græsmarken.

I de senere år har Peder ikke været så rask eller stærk, så den hidsige løbetur havde han fået meget ondt af, men han satte sig dog til bordet for at få lidt at spise inden han gik til ro, derefter gik han op i kammeret, hvor han sov for sig selv, da han og Grete ikke havde delt sovekammer i flere år.

Hen på morgenstunden vækkede han Grete, da han var blevet mere syg. Grete spurgte ham, om ikke hun skulle sende bud efter doktoren, men det ville Peder ikke høre tale om, men han gik dog med til at der blev sendt bud efter noget medicin fra apoteket, og Grete lavede ham en kop kaffe. Men Peder måtte gå til sengs igen, da smerter tog til i mave og bryst, og han var indeforstået med at det stammede fra den hurtige løben efter hestene om aftenen, hans tilstand forværredes og kl. 03,00 12. juni 1829 døde han.

For Grete Skov havde det været nogle frygtelige timer, og da Peder nu havde draget det sidste suk, faldt hun besvimet om, og ved begravelsen græd og klagede hun sig stærkt overfor nogle koner, som hjalp hende, hvad de dog ikke kunne forstå, da hun nu var blevet befriet for sin onde tyrann og plageånd.

Efter begravelsen bestyrede Ole Hansen gården for Grete, og han tiltog sig straks sådan en myndighed, at hun med god grund frygtede, at han ikke ville blive en bedre herre end Peder havde været, er der så noget at sige til at hun besluttede at skille sig af med ham, men Ole var ikke meget for at forlade gården, så han truede med at hævne sig på en eller anden måde, og det skete i slutningen af juli, da anmeldte han for prokurator Dahlstrøm i Nykøbing, at Margrete Olsdatter Skov havde givet sin mand rottegift i nogle pandekager.

Samme dag blev Grete afhørt, men hun nægtede alt, selv da hun blev forelagt Ole Hansens forklaring, gjorde det ikke det mindste indtryk på hende.

Hun påstod blot at det var hævn fra hans side fordi hun ikke ville gifte sig med ham, men hun indrømmede dog straks at have stået i forhold til Ole Hansen, og begge blev derpå arrestreret.

Peder Skovs lig blev nu gravet op for at blive opduceret, der fandtes rester af rottegift i Peder Skovs indvolde, og mistanken til hans kone øgedes selvfølgelig stærkt, men hun nægtede alt og hævdede at hun til sit sidste suk ville fastholde og hævde sin uskyldighed.

Men den 14. august knækkede hun sammen og bekendte alt overfor arrestforvareren, og indtil de mindste enkeltheder aflagde hun beretning om, hvordan hun var blevet tilskyndet af Ole Hansen til at myrde sin mand, tanken var slået ned i hende 3. pinsedag, da hun bagte pandekager, da havde hun kommet rottegift i de 4 stykker, som hun satte frem til sin mand til han kom hjem fra Nykøbing, samt at hun havde kommet gift i kaffen han fik næste morgen, da hun var bange for at han ikke skulle dø af pandekagerne.

Sagen gik sin gang, den 19. marts faldt højesterets dom. Ole Hansen blev dømt til livsvarigt fængsel og Margrete Olsdatter Skov af Særslev skal knibes med gloende tænger samt afhugges hoved og hånd med økse og derefter sættes på en stage og kroppen at lægge på steile.

Ude omkring i sognet vakte hendes ulykkelige skæbne den dybeste medfølelse, selvom de ikke kunne andet end fordømme

den grufulde gerning hun havde forøvet, men man undskyldte hende, da hun kun var et stakkels uerfarent barn, som var tvunget ind i et ægteskab med en meget ældre og tyranisk mand, der ikke kunne andet end at sætte sit mærke på hende.

Derfor var der også kræfter igang for at få hendes hårde dom formildet, og der blev sendt et bønsskrift til kongen med underskrivere af kendte og ansete folk i sognet, det blev underskrevet af Th. Smidt samt godsforvalter Peder Andersen, inspektør og godsforvalter på Corselitze gods samt af pastor Koch, Horbelev.

Kongen ville ikke skænke hende livet, men den 21. april fritog han hende for pinslerne, således at hun ikke skulle knibes med gloende tænger og ikke have sin hånd afhugget. Men sit hoved skulle hun lade, og i 3 gange 24 timer skulle det stå på en stage og hendes legeme på steile lægges, forefter at nedgraves på retterstedet.

Så Margrete Olsdatter Skov måtte vandre den tunge gang til skafottet, og på Ønslev galgebakke bødede hun med sit unge liv for den forbrydelse hun havde begået.

Hun blev ført til retterstedet, her var der forsamlet en uhyre mængde mennesker, som altid ved slige lejligheder på de tider, hendes fortvivlelse var stor, og mange af de tilstedeværende hulkede højt ved hendes jammer og elendighed.

For hendes små drenge sørgede familien senere, de måtte lide meget ondt, den ene blev dog gift, og af hans efterkommere har der rejst sig en dygtig og anset slægt.

Bent Koch.

ÅRSBERETNING

1984-85 har været et yderst aktivt år for arkivet. Arbejdsgruppen har bevaret den store interesse for arbejdet og har flittigt mødt op til møder og anden aktivitet, vi kan stadig opleve en stigende interesse blandt vore medborgere.

Vi har stort set modtaget det samme antal arkivalier som sidste år, men vil gerne samtidig rette en opfordring til alle i kommunen om at tænke på arkivet, hvis De finder nogle spændende arkivalier i Deres gemmer, arkivet skal gerne fortsat have tilgang. De er altid meget velkommen til et besøg i arkivet.

1. april 1985 rejste to fra arbejdsgruppen fra byen, nemlig ledende bibliotekar Keld Lund og bibliotekar Inge Nørmølle, vi siger dem begge tak for godt samarbejde og held og lykke med de ny virkeområder. 1. maj i år vender Jørgen Clausen tilbage, denne gang som ledende bibliotekar, vi ser frem til et godt samarbejde.

Den 15.10.84 og året ud havde vi vor store udstilling "Det Classenske Fideicommis gennem 200 år", som blev besøgt af over tusinde gæster. Vi fik stor hjælp fra mange sider, men en særlig tak skal rettes til direktionen for Fideicommisset, skovrider Jørgen Rolsted, forstander Frederik Qvist og mange andre, som gjorde det muligt at kunne fremvise mange spændende ting. Dele af denne udstilling er i år blevet vist på Frederiksværk Museum. Højdepunktet ved denne udstilling var naturligvis Hds. Majestæt Dronning Margrethes privatbesøg. Dette kongelige besøg glædede naturligvis arkivet meget og gav en masse presseomtale. Dronningen blev modtaget af borgmesteren, kulturudvalgets formand, direktionen for Fideicommisset, hele arbejdsgruppen samt Bibliotekets personale. Traktementet var festligt, Champagne og Bogø-chokolade, og Dronningen viste meget stor personlig interesse for vort arbejde, jo det var en spændende og festlig dag.

Vor hidtidige redaktør af årsskriftet, Bende Øgendahl har i år meldt fra, og i stedet overtager bestyrelsen for Lokalhistorisk Forening for Stubbekøbing kommune redaktionen i samarbejde med arkivlederen. Fra alle skal lyde en varm tak til Bende Øgendahl for dit store pionerarbejde med de to første årsskrifter. Også Poul Wang, som hidtil har forskønnet årsskrifterne med sine tegninger, er sprunget fra, ligeledes tak for dit hidtidige arbejde, forhåbentlig kan vi ved en senere lejlighed høste af dit talent.

Jeg vil gerne slutte denne lille beretning med at omtale, at vi fra 1. februar 1985 har fået tilknyttet Anne Marie Wesselhoff til arkivet i 30 timer ugentlig, foreløbig i 7 måneder, hvilket har sat virkeligt skub i vort manuelle arkivarbejde med kartoteket og registreringen. Hun har i de forløbne måneder gjort et energisk arbejde og inden længe har vi styr på alt, hvilket er en forudsætning for at arkivet virkeligt kan bruges. Vi kan inden året er slut byde arkivets mange besøgende virkelig hjælp med at finde rundt i de mange arkivalier.

Igen i år har vi mistet en af arkivets aktive medarbejdere. Den 25. juni 1985 døde forhv. borgmester Georg Hauschildt meget pludselig. Vi vil savne hans lune, stille facon og hans enorme historiske interesse for alt i vor kommune, han var på mange områder arkivet en virkelig støtte, sidst ved udstillingen om besættelsen og befrielsen, hvor det takket være ham, lykkedes at skaffe meget materiale frem.

Til allersidst en varm tak til Lokalhistorisk Forening som atter har hjulpet arkivet på mange områder, ikke mindst økonomisk, bl.a. har vi fået udvidet samlingen af kirkebogskopier til også at omfatte Stubbekøbing fra 1813 - 1891.

Erik Mahnfeldt
leder af Lokalhistorisk Arkiv.

ÅRSBERETNING

Med udgivelsen af dette årsskrift 1985 er det nu anden gang Foreningen står med det økonomiske ansvar og første gang vi også har stået for selve redaktionen, idet den hidtidige redaktion med Bende Øgendahl som drivende kraft har ønsket sig afløst.

Foreningen ønsker ligesom Arkivet at takke Bende Øgendahl for det store arbejde, der lå bag 83 og 84 udgaverne og glæder os over at hun også denne gang har bidraget med flere lødige indlæg. Vi har søgt at fortsætte i samme ånd, som tidligere med bidrag fra så vidt muligt alle egne af vor kommune.

Vi takker for de mange bidrag med artikler, vi har modtaget. Det har været svært, at udvælge i det indkomne materiale, men vi har fundet det naturligt netop i år at nogle af de bidrag, der har med 40 årsdagen for Danmarks befrielse at gøre. Flere værdifulde artikler må vi af pladshensyn gemme til kommende årsskrifter og foreløbig betragte dem som en værdifuld berigelse af arkivet.

Af arrangementer har vi i den forløbne sæson fortsat med besøgene i vore gamle sognekirker. Det har været meget udbytterige møder, og Foreningen bringer vor bedste tak til de præster, der har villet ofre en sommeraften på at vise os rundt i og fortælle om disse værdifulde kilder til vor lokalhistorie. Kirkebesøgene vil blive fortsat til vi har været rundt i alle de 7 gamle sogne i vor kommune. Hidtil har der været meget stor deltagelse til disse arrangementer.

På biblioteket i Stubbekøbing har vi haft 5 særdeles lødige aftener med foredrag om vor lokalhistorie. Også her skal der lyde en stor tak til disse foredragsholdere, der ligeledes har haft stor tilslutning.

Endelig lidt om Foreningens økonomi. Som det fremgår af det aftrykte regnskab har medlæmskontingentet ikke kunnet dække vore udgifter, men selvom årskontingentet i år er sat op til kr. 40 pr. medlem har vi kunnet glæde os over at medlemstallet siden i fjor er fordoblet, så vi

nu har passeret de 100 medlemmer. På denne baggrund har det været særdeles glædeligt at forskellige institutioner og legater har vist interesse for vort arbejde og har bevilget os rundelige beløb, som vi hermed endnu en gang bringer vor varme tak for. Nogle af disse gaver er brugt til anskaffelse af kirkebogskopier 1812-91 for Stubbekøbing. Aastrup og Horbelev sogne. Vi vil forsøge at skaffe midler til at gøre samlingen komplet.

Til slut en tak til arkivleder Erik Mahnfeldt og arbejdsgruppen bag ham for fortrinligt og ansporende samarbejde.

Knud Rasmussen
formand for Lokalthistorisk Forening for Stubbekøbing kommune.

**Lokalthistorisk Forening
for
Stubbekøbing Kommune**

DRIFTSREGNSKAB FOR TIDEN 13. JANUAR 1984 TIL 31. DECEMBER 1984
=====

INDTÆGTER:

Kontingent pr. giro	kr. 1.770,00
Kontingent kontant	kr. 750,00
Overskud ved kaffebord	kr. 614,00
Gaver og legater	kr. 18.500,00
Årskrifter	kr. 6.141,50
Renter	kr. 187,50
	<u>kr. 27.963,00</u>

UDGIFTER:

Papirvarer m.m.	kr. 968,49	
Porto	kr. 657,50	
Gaver	kr. 443,40	
Kopi af kirkebøger	kr. 2.920,80	
Kortregistrant, bånd m.m.	kr. 175,00	
Årskriftet	kr. 12.805,87	
Driftsoverskud	<u>kr. 9.991,94</u>	
Balance	<u>kr. 27.963,00</u>	kr. 27.963,00

STATUS pr. 31. december 1984.

Aktiver:

Indestående i sparekassen	kr. 9.229,00
Konter	kr. 862,94
Årskrifter	<u>kr. 6.000,00</u>
	<u>kr. 16.091,94</u>

Bent Koch.

Undertegnede har den 22/1-85 revideret regnskabet og kontrolleret det med bilagene, og konstateret at beholdningerne er til stede.

Stubbekøbing den 22. januar 1985

Ejvind Jensen

*Bliv dus
med dit Bibliotek!*

STUBBEKØBING BIBLIOTEK

*Bøger . Aviser . Tidsskrifter . Information . Musik . Teater .
Film . Foredrag . Udstillinger m.m. For Børn og Voksne.
Bogbusbetjening af landdistriktet. Køreplan fås i bogbussen
og på bibliotekerne.*

*Stubbekøbing Bibliotek
Mør. & tor.: 14-19,30
Tir. & fre.: 14-17
Onsdag: 10-14
Tlf. 84 15 29*

*Horbelev Filialbib.
Tirsdag: 16,30-19,30
Torsdag: 14-17
Tlf. 84 52 12*

